

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra kriminologie

Kriminální recidiva a recidivisté

Bakalářská práce

Criminal Recidivism and Recidivists

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Alena MAREŠOVÁ, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Dominika HÁŠOVÁ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce na téma „Kriminální recidiva a recidivisté“ je původní a vypracovala jsem ji samostatně. Veškerou literaturu a zdroje, ze kterých jsem čerpala, jsem řádně citovala a uvedla v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 14. 03. 2022

.....

Dominika Hášová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce paní PhDr. Aleně Marešové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu, čas a cenné rady.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá tématem kriminální recidivy a recidivistů. Jsou v ní vymezeny a popsány základní pojmy týkající se dané problematiky. Je zde nastíněna a představena kriminální recidiva z hlediska různých pojetí. Dále se věnuje příčinám kriminální recidivy a jejímu dělení z odlišných pohledů. Část práce se zaměřuje i na statistická data recidivy. Pojednává zde o osobnosti recidivistů, o kriminální kariéře a srovnává výskyt kriminální recidivy mezi muži a ženami.

Významná část práce se soustředí na kriminální recidivu jako na penologický problém. Následně zkoumá postoj ke kriminálním recidivistům v trestním právu, popisuje alternativní tresty a nepodmíněný trest odnětí svobody. V závěru je kladena pozornost na Probační a mediační službu a zejména na prevenci a opatření ke snížení kriminální recidivy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminální recidiva, recidivista, příčiny recidivy, statistika, osobnost pachatele, penologie, alternativní trest, nepodmíněný trest odnětí svobody, probace, prevence

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the topic of criminal recidivism and recidivists. It defines and describes the main concepts related to the topic. The criminal recidivism is outlined and presented there in terms of different perspectives. It also deals with the causes of criminal recidivism and its classification from different viewpoints. Part of the thesis also focuses on statistical data on recidivism. It discusses the personality of recidivists, criminal career and compares the incidence of criminal recidivism between men and women.

A significant part of the thesis focuses on criminal recidivism as a penological problem. Then it examines the attitude to criminal recidivists in criminal law, describes alternative punishments and unconditional imprisonment. In the final part it focuses on the probation and mediation service and in especially on prevention and measures to reduce criminal recidivism.

KEYWORDS

Criminal recidivism, recidivist, causes of recidivism, statistics, personality of the offender, penology, alternative punishment, unconditional imprisonment, probation, prevention

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
1.1 Kriminální recidiva	10
1.2 Probace	10
1.3 Mediace	11
1.4 Trestný čin	12
1.5 Penologie.....	12
2 KRIMINÁLNÍ RECIDIVA	14
2.1 Kriminální recidiva v trestněprávním pojetí.....	14
2.2 Kriminální recidiva v kriminologickém pojetí	16
2.3 Kriminální recidiva v penologickém pojetí	17
2.4 Příčiny recidivy	17
2.5 Dělení recidivy	21
2.6 Statistická data recidivy	23
2.6.1 Skutky spáchané recidivisty	29
2.7 Osobnost pachatelů trestných činů – recidivistů	30
2.7.1 Osobnost pachatelů mužů.....	35
2.7.2 Osobnost pachatelek žen	35
2.7.3 Porovnání výskytu kriminální recidivy mezi muži a ženami.....	37
2.8 Kriminální kariéra.....	39
3 PENOLOGIE A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA JAKO PENOLOGICKÝ PROBLÉM	42
4 POSTOJ KE KRIMINÁLNÍM RECIDIVISTŮM V TRESTNÍM PRÁVU	46
5 ALTERNATIVNÍ TRESTY A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA	50
6 NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA	53

7	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA.....	55
8	PREVENCE A OPATŘENÍ KE SNÍŽENÍ KRIMINÁLNÍ RECIDIVY	58
	ZÁVĚR.....	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
	SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	66

ÚVOD

Kriminální recidiva v České republice i ve světě patří mezi zásadní problémy naší společnosti. Ačkoliv se tato problematika zkoumá již mnoho let, stále je velice aktuální. Recidiva v České republice je poměrně vysoká a recidivisté zde tvoří významný podíl na celkovém počtu spáchaných trestných činů. Sice je tento problém v současnosti stále závažný, v odborné literatuře se tomuto tématu nevěnuje dostatečně pozornosti a nevznikají žádné nové studie ani výzkumy, i když by to bylo pro společnost velmi přínosné.

Toto téma jsem si vybrala, jelikož mi přijde velmi zajímavé a důležité, proto jsem se chtěla s touto problematikou blíže seznámit. Můj zájem vznikl při sledování dokumentů zaměřených na kriminální recidivu, proto jsem, při rozhodování o tématu bakalářské práce, neváhala s výběrem.

Záměrem je zpracovat téma bakalářské práce tak, aby mohla být využita jako zdroj informací o současném stavu kriminální recidivy pro laickou i odbornou veřejnost. K dosažení tohoto cíle je využita dostupná odborná literatura, studie, výzkumy a informace.

Nejprve se pokusím vymezit a vysvětlit základní pojmy týkající se kriminální recidivy. Následně představím kriminální recidivu z hlediska trestněprávního, kriminologického a penologického pojetí. Dále se práce bude věnovat příčinám a dělení kriminální recidivy z různých pohledů odborníků.

Zaměřím se na statistická data recidivy týkající se zastoupení recidivistů ve stíhaných osobách v průběhu let a trestné činnosti recidivistů na kriminalitě v České republice. Dále počtem odsouzených dle již vykonaných trestů odnětí svobody u mužů i žen a podílu recidivujících osob podle věku. Statisticky vytvořím přehled nejčastějších trestných činů spáchaných recidivisty.

V další části mé práce se budu zabírat osobností pachatelů trestných činů - recidivistů, jak z obecného pohledu, tak z pohledu osobnosti pachatelů mužů i pachatelek žen. U nich následně porovnáám výskyt kriminální recidivy a zmíním kriminální kariéru.

Významná část práce bude věnována oblasti penologie a kriminální recidivě jako penologickému problému. Důvodem je úzké spojení penologie s kriminální recidivou, jenž je pro ni velice podstatná. Po penologii představím postoj ke kriminálním recidivistům v trestním právu. Budu se zabývat alternativními tresty, jejich úlohou při trestání recidivních pachatelů a rozšířím náhled na nepodmíněný trest odnětí svobody v souvislosti s kriminální recidivou. Důležitou součástí při řešení recidivy je i probace a mediace, kterou se zabývá Probační a mediační služba, o níž v práci nalezneme také samostatnou kapitolu.

Konec mé práce bude patřit prevenci a opatření ke snížení kriminální recidivy, která je dle mého názoru nejvýznamnějším a nejdůležitějším faktorem, kterým lze recidivu úspěšně eliminovat.

V závěru celé práce uvedu, zda jsem splnila veškeré vytyčené cíle a body. Zhodnotím výsledky svých poznatků a postřehů a pokusím se navrhnout možná zlepšení a opatření přínosná pro problematiku kriminální recidivy.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Kriminální recidiva

Samotný pojem recidiva obecně představuje návrat ke kriminálnímu jednání.¹ Můžeme se s ním setkat také v jiných vědních oborech (např. v medicíně) jako „opakování něčeho, co již minulo“. Pro označení opětovného kriminálního jednání se užívá výstižnější termín – kriminální recidiva.²

Suchý definoval tento pojem jako „stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin“. Z tohoto termínu plyne, že se jedná o navzájem nezávislé opakované porušování trestněprávních norem (tj. opakované odsouzení za trestný čin), což také přímo souvisí s přítomností určitého sklonu pachatele k více či méně soustavnému páchání trestné činnosti.³

1.2 Probace

Probace je podle § 2 odst. 1 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě:

- a) *organizování a vykonávání dohledu nad podezřelým nebo nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“),*
- b) *kontrola výkonu trestů nebo trestních opatření (dále jen „trest“) nespojených s odnětím svobody,*
- c) *kontrola výkonu omezení a povinností uložených podezřelému nebo obviněnému v souvislosti s podmíněným upuštěním od potrestání, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání, podmíněným zastavením trestního stíhání, nahrazením vazby jiným opatřením,*

¹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 20.

² Tamtéž, s. 7.

³ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 349.

podmíněným odsouzením, odkladem nebo přerušением výkonu trestu odnětí svobody, podmíněným propuštěním nebo výkonem jiných trestů a

d) individuální pomoc podezřelému nebo obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.⁴

Probaci lze popsat zejména jako organizaci a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným či odsouzeným. Kontroluje výkon trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení. Zaměřuje se i na sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Poskytuje individuální pomoc obviněnému a působí na něj, aby vedl řádný život, vyhověl podmínkám uložených soudem či státním zástupcem. Hlavním cílem probace je obnovení narušených právních i společenských vztahů.⁵

1.3 Mediace

V § 2 odst. 2 zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, nalezneme definování mediace takto:

Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.⁶

Při mediaci dochází k dobrovolnému, osobnímu a přímému setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora (tj. zprostředkovatele řešení

⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě v posledním znění.

⁵ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, eds. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 206.

⁶ § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě v posledním znění.

konfliktu). Jedná se o speciální formu mediace, která je využívána výhradně v oblasti trestních sporů.⁷

1.4 Trestný čin

Trestný čin je dle § 13 zákona 40/2009 Sb., trestního zákoníku definován takto:

- *Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*
- *K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*

V trestním zákoníku se dále rozdělují trestné činy na přečiny a zločiny.

§ 14 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku – *Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*

§ 14 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku – *Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.*⁸

1.5 Penologie

Penologie je zpravidla definována jako věda, která zkoumá tresty a trestání, jejich výkon a účinky z hlediska volby adekvátního působení tak, aby zacházení s pachatelem trestného činu nevedlo k opakování trestné činnosti.⁹

V předcházejícím vývoji byla věnována pozornost zejména trestu odnětí svobody. Tato věda má za úkol sledovat vznik a vývoj penologických myšlenek a koncepcí. Zaobírá se mimo jiné i sociálně-psychologickými procesy, jevy,

⁷ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, eds. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 204.

⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění.

⁹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1, s. 7.

vztahy a zákonitostmi, vznikajících v důsledku aplikace trestu. Studuje fyzickou a psychosociální realitu pachatele (např. jeho zdravotní stav, nemoci, úrazy, jeho sociální zázemí, věk, dosažené vzdělání). Ověřuje a navrhuje přístupy výchovného zacházení s odsouzenými, aby se dosáhlo co nejefektivnějšího účelu trestu. V její působnosti je zkoumání systému institucí a jejich funkcí při realizaci zákonného postihu a hledání i jiných sankcí, které by účinně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů, mezi které patří ochranná opatření a alternativní postupy zacházení s pachatelem.¹⁰

V penologii je největší pozornost směřována na jednotlivce, na poznávání vývoje osobnosti, s cílem stanovit přiměřené výchovné zacházení, včetně individuálnějšího přístupu k pachateli.¹¹

V užším pojetí se penologie zabývá skutečným výkonem trestů a ochranných opatření. V širším pojetí jsou do ní zahrnovány i alternativní sankce. Těžištěm penologie je zkoumání otázek souvisejících s výkonem ustálených sankcí, zejména nepodmíněného trestu odnětí svobody, jeho účinností, vedlejších účinků a zacházení s pachateli. Oblast penologie, zaměřená na nepodmíněný trest odnětí svobody, je označována jako penitenciaristika (vězeňství).

Poznatky z této vědy představují významné podklady pro legislativu v oblasti trestněprávních sankcí a jejich výkonu. Hrají podstatnou roli v prevenci kriminality, zejména v oblasti recidivy trestné činnosti.¹²

¹⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1, s. 8.

¹¹ Tamtéž, s. 9.

¹² MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X, s. 3.

2 KRIMINÁLNÍ RECIDIVA

Pojem kriminální recidivy lze užívat ve třech základních pojetích. Obecně se kriminální recidiva vymezuje na pojetí trestněprávní, kriminologické a penologické.

2.1 Kriminální recidiva v trestněprávním pojetí

V trestněprávním pojetí jde o recidivu (zpětnost) tehdy, když se pachatel dopustí trestného činu následně poté, co byl již za předešlý trestný čin pravomocně odsouzen. Při ukládání trestu obžalovanému soud pohlíží na recidivní trestnou činnost.

Marešová o tomto pojmu pojednává ve své knize takto:

Dřívější odsouzení pachatele pro jiný trestný čin je základním znakem recidivy, který ji odlišuje od souběhu trestných činů. U recidivy rozsudek o dřívějším odsouzení musí být v právní moci a až poté musí být spáchán nový trestný čin. Pokud byl další trestný čin spáchán před právní mocí rozsudku o dřívějším odsouzení, jde o souběh trestných činů, podle okolností případu jednočinný nebo vícečinný.

V případech, kdy je další trestný čin spáchán v době po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudem prvního stupně za trestný čin předchozí (resp. po doručení trestního příkazu vydaného za něj), ale ještě předtím, než tento rozsudek (trestní příkaz) nabyl právní moci, nejde o souběh a ani o recidivu. Tento případ je označován jako recidiva nepravá, označovaná také jako „recidiva zdánlivá“, neboť neobsahuje oba znaky recidivy.¹³

Verze trestního zákoníku (č. 140/1961 Sb.), s platností do roku 2010, obsahovala speciální kategorii pachatelů – zvláště nebezpečných recidivistů. Recidiva těchto pachatelů vycházela ze dvou podmínek – za prvé ze znaku zvláštní závažnosti spáchaných úmyslných trestných činů (písm. a), za druhé

¹³ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 8.

ze soustavného páchání úmyslných trestných činů téže povahy (písm. b). Tyto podmínky byly uvedeny v ustanovení § 41 odst. 1 tohoto trestního zákoníku. U zvlášť nebezpečné recidivy, jako obecné přitěžující okolnosti podle § 34 písm. k) tr. zák. č. 140/1961 Sb., zákon výslovně vyžadoval předchozí pachatelovo potrestání nebo alespoň částečný výkon trestu odnětí svobody. Uznání pachatele za zvlášť nebezpečného recidivistu, mělo za následek výrazné zvýšení trestní sazby trestu odnětí svobody určené pro konkrétní trestný čin ve zvláštní části trestního zákona (§ 42 odst. 1 tr. zák.) a zpřísněné podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 62 tr. zák.).¹⁴

Koncept právního pojetí recidivy byl znovu změněn v novém trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Kupříkladu se zde nevyskytuje kategorie zvlášť nebezpečné recidivy, ale nalezneme zde možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který opětovně spáchal zvlášť závažný zločin, přestože již v minulosti pro tentýž nebo jiný zvlášť závažný zločin byl potrestán. Při rozhodování o trestu se na recidivu přihlíží jako na přitěžující nebo zvlášť přitěžující okolnost (§ 42 písm. p) tr. zák.).

Při stanovení druhu trestu (§ 39 odst. 1 tr. zák.), recidiva určuje povahu a závažnost spáchaného trestného činu. Odvíjí se od ní i možnosti nápravy pachatele a jeho umístění do určitých typů věznic. V novém trestním zákoníku, platném od 1. 1. 2010, se přisuzuje recidivě větší důraz. Důraz je kladen na dvojnásobné zvýšení počtu skutkových podstat, u kterých se předchozí odsouzení a potrestání (neboli opětovné spáchání trestného činu) prezentuje jako okolnost podmiňující zvýšení trestní sazby. Posuzování recidivy není jen v oblasti úvah o trestu, ale je rozhodující i v otázce řešení viny konkrétním trestním činem.¹⁵

¹⁴ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 8–9.

¹⁵ Tamtéž, s. 9.

2.2 Kriminální recidiva v kriminologickém pojetí

V kriminologickém pojetí (také často označovaném jako kriminologicko-behaviorální) se recidivou rozumí opakování asociálního jednání (nejen kriminálního) a pokračování v kriminální kariéře.

Marešová se o kriminologickém pojetí recidivy vyjadřuje takto:

Kriminologické pojetí recidivy je širší, než je zákonná definice recidivy v jejím právním pojetí. Toto pojetí vychází z faktického stavu opětovného spáchání trestného činu (přečinu, přestupku, závažného asociálního skutku), bez ohledu na to, zda k předchozí trestné činnosti a k předchozímu odsouzení lze – podle právní definice recidivy – přihlížet. Značný význam má skutečnost, zda nově spáchanému trestnému činu předcházelo resocializační působení, ať již v jakékoli formě, které se však minulo účinkem. Kriminologické pojetí recidivy (pokud je uplatněno) právě svou šíří pomáhá orgánům činným v trestním řízení správně posuzovat osobu pachatele a jeho nebezpečnost pro společnost. To má význam z hlediska důsledné individualizace trestů a opatření ukládaných pachatelům trestných činů. Kriminologické pojetí recidivy bývá – při jeho správném chápání – vodítkem pro určení stupně nebezpečnosti trestného činu a jeho pachatele pro společnost. Další rozdíl mezi trestněprávním a kriminologickým pojetím recidivy je dán skutečností, že v právním smyslu nejde o recidivu, hledí-li se na pachatele, pokud jde o dřívější odsouzení, jako by nebyl odsouzen, což je pro kriminologické pojetí recidivy irelevantní.¹⁶

Z výše uvedeného plyne, že pojetí kriminální recidivy obsahuje opětovné spáchání trestného činu, bez ohledu na to, zda pachatel byl za předchozí trestný čin odsouzen, potrestán, nebo vůbec stíhán.¹⁷

¹⁶ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 10.

2.3 Kriminální recidiva v penologickém pojetí

Poslední pojetí kriminální recidivy je pojetí penologické (penitenciární). Toto pojetí vymezuje Suchý v případě, je-li táž osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody. Kriminální recidiva v penologickém pojetí je významná z hlediska metod a prostředků, kterými by bylo možné účinně působit na daného kriminálního recidivistu ve výkonu trestu odnětí svobody. Při tomto působení je nutné přistupovat k organizaci rozdílně.

Dle Suchého je třeba rozlišovat, zdali jde o výkon trestu odnětí svobody na odsouzeném, který je v nápravně výchovném ústavu poprvé, nebo který byl již dříve ve výkonu trestu odnětí svobody a vůči němuž se tento předchozí výkon trestu ukázal být neúčinným.¹⁸

2.4 Příčiny recidivy

Na vznik recidivy značně působí, kromě obecných příčin a podmínek kriminality, řada specifických faktorů objektivní i subjektivní povahy. Dané faktory mají vliv na formování recidivního pachatele a objevují se při páchání trestné činnosti.

Dle Suchého mají největší podíl na příčině páchání trestné činnosti sociální faktory. U většiny recidivistů rodina nespĺnila v jejich dětství a dospívání svoji výchovnou a socializační funkci, a naopak v mnohých případech narušovala výchovný a socializační proces.¹⁹

Pokud při vývoji dítěte chybí stabilizační faktor úplné a harmonické rodiny, nelze očekávat, že jeho vývoj bude harmonický. Rodinné zázemí plné konfliktů, nepřetržitého napětí, nekontrolovatelných emocí, špatných vztahů mezi rodiči a ke společnosti, způsobuje u dítěte a mladistvého nejen překroucené vzory chování, ale také zesiluje pocity osamělosti, které mohou mít za následek odpírání poslušnosti, odmítání všech společenských norem a mohou vést k agresivitě a násilí vůči okolnímu prostředí. V nestabilní či neharmonické rodině

¹⁸ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 89–90.

¹⁹ Tamtéž, s. 8.

nelze předpokládat, že se dítě naučí ukáznit své pocity libosti a nelibosti a své instinktivní touhy. U většiny recidivistů, se zdrojem početných konfliktů, prokázalo rodinné prostředí, které společně s dalšími nepříznivými jevy negativně ovlivňovaly zdravý vývoj dítěte. Mnohokrát se objevuje jako záporný faktor i sama trestnost rodičů.²⁰

Původ delikventního chování souvisí s procesem nepřizpůsobivosti jedinců, která se na začátku ukazuje v nedodržívání školních povinností, v toulání se a v požívání alkoholických nápojů. Vliv na ně může mít špatný vzor starších osob včetně rodinných příslušníků. Toto vše může vyvrcholit v trestnou činnost.²¹

Nejobsáhlejší skupinu u nás mezi recidivisty tvoří svobodní jedinci. Do určité míry se prokazuje kladný vliv manželského svazku. Je třeba brát v potaz, že většina recidivistů zůstává z velké části svobodná, a to právě z důvodu jejich krátkodobého pobytu na svobodě a tudíž omezeného prostoru a času k nalezení partnera či partnerky. Další příčinou může být sklon k alkoholismu, nestálost, celkové narušení a problematická struktura osobnosti.²²

Úroveň získaného vzdělání či pracovních zkušeností se řadí mezi faktory negativně či pozitivně ovlivňující recidivu trestné činnosti.²³

Absence ve školní docházce, špatné studijní výsledky apod., které jsou úzce spjaty s nedostatečnou rodinnou výchovou, jsou negativním faktorem. Mnoho nevyučených jedinců nedosáhne na takové zaměstnání, které by je uspokojovalo a naplňovalo. V důsledku neuspokojení potřeb recidivistů vzniká porušování pracovního řádu a morálky, absentérství, fluktuace a příživnictví.²⁴

Z důvodu nedostatečné pracovní kvalifikace a mnohdy i snížených intelektuálních schopností je u recidivistů běžná hluboká poruchovost socializace. Následkem těchto rysů může dojít u recidivistů ke značné sociální labilitě, která výrazně působí na jejich trestnou činnost.²⁵

²⁰ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 9.

²¹ Tamtéž, s. 10.

²² Tamtéž, s. 13.

²³ Tamtéž, s. 13.

²⁴ Tamtéž, s. 14.

²⁵ Tamtéž, s. 14.

Jako jeden z dalších faktorů recidivy trestné činnosti zmiňuje Suchý neúčinnost ukládaných trestů odnětí svobody. Ve své studii tvrdí, že: „*Spáchá-li odsouzený po výkonu nebo i v průběhu výkonu uloženého trestu znovu trestný čin, znamená to, že uložený trest nesplnil svou resocializační funkci, znamená to, že resocializační proces se minul účinkem*“. Vznik další recidivy je z velké části ovlivněn kriminální minulostí recidivisty.²⁶

Podstatným činitelem při vzniku kriminální recidivy je neúčinnost postpenitenciární péče u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.²⁷

Proces resocializace, následující po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, bývá negativně ovlivňován nepostačující a neformální kontrolou propuštěných pachatelů.

Problémy, při zapojování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do pracovního poměru, se objevují zejména u kriminálních recidivistů, kteří se straní pracovních povinností a nebo vykonávají práci nárazově a často střídají své bydliště.²⁸

Mezi další příčiny kriminální recidivy řadí Suchý ochranný dohled. Přístup pachatelů recidivy trestné činnosti k ochrannému dohledu je obvykle záporný, s jeho uložením často nesouhlasí a považují ho za nespravedlivý a nepotřebný. Tyto přístupy recidivistů k činnosti jsou způsobeny negativními postoji k formálním autoritám celkově. Všechna tato fakta nepříznivě ovlivňují efektivnost ochranného dohledu.²⁹

Jako poslední faktor uvádí Suchý tresty nespojené s odnětím svobody, které plní důležitou resocializační funkci.³⁰

U osob odsouzených poprvé za trestný čin či přečin je nejdůležitější prevence recidivy.

²⁶ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 15.

²⁷ Tamtéž, s. 22.

²⁸ Tamtéž, s. 24.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

³⁰ Tamtéž, s. 27.

Na výsledné účinnosti těchto trestů závisí do určité míry úspěšnost úsilí o snižování recidivy. Naopak neúčinnost těchto trestů či jen jejich nízká účinnost patří ke konkrétním příčinám nebo podmínkám vzniku recidivy trestné činnosti.

Odsouzený pachatel, u kterého dojde k resocializaci, se stává jedincem vedoucím řádný život pracujícího člověka. Naproti tomu odsouzený pachatel, u kterého ke společenské adaptaci nedojde ani výkonem uloženého trestu, se stává potencionálním recidivistou.³¹

V současné literatuře se jako příčiny recidivy uvádějí motivace a psychopatologie. U motivace mají kriminální recidivisté všeobecně snížený soubor chování, jejich myšlení a chování je neflexibilní – rigidní. Tato rigidita nevyplývá z odrazu snížené schopnosti recidivistů učit se z vlastních zkušeností, nýbrž z jejich dosavadní zkušenosti, že málokdy jejich chování vedlo ke chtěnému cíli. Jejich motivace je omezena na několik motivů. K nim patří zejména potřeba stimulace, vzrušení, nezávislosti, sebeprosazení a případně ochrana sebeúcty (u individuálně páchaných násilných trestných činů). U násilí konaného skupinově je výrazný vliv skupiny, především ztotožnění se se skupinovými hodnotami. Ty se prezentují jako pomoc přátelům, obrana skupiny vůči jiné skupině vnímané jako ohrožující, a samozřejmě materiální prospěch.

Mimo výše zmíněné se do projevů rigidity kriminálních recidivistů zařazují také relativně totožné způsoby páchání trestní činnosti – specializace. Druhou příčinu recidivy definuje Netík jako psychopatologii.³²

Psychopatologie je nauka o psychických nemocech, chronických a hraničních duševních jevech. Zabývá se lidskou psychikou a jejími poruchami.³³

Mnohé studie ukazují, že psychopatologie může být významnou příčinou kriminální recidivy.

³¹ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 28.

³² VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 362.

³³ OREL, Miroslav a kol. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5516-8, s. 16.

Hanuš při své studii zjistil, na dvou souborech po 150 recidivistech, výskyt psychopatie asi v 95 %, alkoholismu v 77 % a defektní inteligenci ve smyslu debility cca v 11 % případů. Dufek odhalil na souboru 769 recidivistů přítomnost duševní poruchy v 88 % případů, nejčastěji se jednalo o psychopatii či anomální osobnost, a to v cca 71 % případů. Objektivnost tohoto výzkumu však komplikuje fakt, že studie byla prováděna pouze na pachatelích recidivy majetkové trestné činnosti. Pravděpodobnost vyššího výskytu diagnózy psychopatie bude u pachatelů násilné nebo sexuální trestné činnosti, na což poukázal ve své studii Študent. Z ní vyplynulo, že se u vrahů se sexuální motivací vyskytuje 90 % psychopatie. Aktuálně se častěji než antisociální psychopatie užívá pojem disociální porucha, antisociální porucha nebo asociální porucha osobnosti.³⁴

2.5 Dělení recidivy

Základní rozdělení kriminální recidivy v trestněprávním pojetí dělil Suchý na širší obecné pojetí, které bere v úvahu opakování trestné činnosti jako takové, bez ohledu na povahu trestného činu a užší pojetí, které vyžaduje opakování spáchání téhož nebo alespoň druhově shodného trestného činu. Z praktického (posuzování nebezpečnosti pachatele) i teoretického (pojmová jednoznačnost) pohledu navrhoval rozdělit recidivu na obecnou a speciální. Obecná se vztahuje k opakování trestné činnosti jako takové a speciální se vztahuje ke konkrétnímu druhu trestného činu.

Dále můžeme kriminální recidivu dělit dle Suchého na trvalou a dočasnou podle délky intervalu mezi jednotlivými odsouzeními.

Trvalou recidivu vymezuje jako „stav, kdy se justice při identifikaci kriminální recidivy a následných úvahách o zostření sankce opírá o skutečnost, že daná konkrétní osoba byla někdy v minulosti odsouzená za trestný čin, a to bez ohledu na dobu, která mezitím uplynula“. Dočasnou recidivu užívá v kontextu ze

³⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 364.

shovívavější praxe. Za recidivistu označuje pouze takovou osobu, která opakuje trestnou činnost v konkrétním časovém úseku, např. 5 let.³⁵

Marešová dále dělí kriminální recidivu také na recidivu stejnorodou, kdy byl pachatel v minulosti odsouzen pro spáchání stejného trestného činu (speciální recidiva) nebo stejného druhu trestného činu (např. podvod a zpronevěra). Opakem této recidivy je recidiva nestejnorodá, kdy byl pachatel v minulosti odsouzen pro spáchání trestného činu jiného druhu (např. pachatel krádeže dříve odsouzený pro ublížení na zdraví). Za recidivistu označuje pachatele, který se dopustil recidivy, bez ohledu na to, o jakou z výše uvedených se dopustil.³⁶

Kromě kritéria trestněprávní klasifikace, kdy se dělí recidiva na obecnou a speciální, a kritéria přiměřenosti sankcí, kdy je recidiva rozdělena na trvalou a dočasnou, nacházíme recidivu rozdělenou i dle kritéria kriminální specializace pachatele. Toto kritérium ke klasifikaci recidivy uvedl japonský kriminolog Yoshimasu. Rozdělil kriminální recidivu a podle ní i kriminální recidivisty na:

- monotropní recidivu, kdy pachatel opakovaně páchá tentýž delikt, např. loupež,
- homotropní recidivu, kdy pachatel páchá několik stejnorodých trestných činů, např. násilných (loupež, ublížení na zdraví, vraždu),
- ditropní nebo amfitropní recidivu, kdy pachatel páchá trestné činy ze dvou skupin trestné činnosti, např. majetkové a násilné (vraždy a krádeže),
- polytropní recidiva, kdy se pachatel dopouští trestných činů spadajících do více než dvou kategorií.

³⁵ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 350.

³⁶ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 14.

Označení pachatele, tedy monotropní, homotropní, ditotropní či polytropní, vyplývá z různých typů specializace.³⁷

2.6 Statistická data recidivy

Tabulka 1 – Zastoupení recidivistů ve stíhaných osobách za rok 2007–2021

Rok	2007	2008	2009	2010	2011
Celkem objasněno skutků	127 718	122 053	123 234	112 477	114 975
Spácháno opakov. trest. osobami - recidivisty	56 773	53 321	56 593	53 405	55 717
tj. %	44,45%	43,69%	45,92%	47,48%	48,46%
Rok	2012	2013	2014	2015	2016
Celkem objasněno skutků	113 024	117 670	114 608	101 881	116 117
Spácháno opakov. trest. osobami - recidivisty	56 488	61 934	61 020	53 015	61 359
tj. %	49,98%	52,63%	53,24%	52,04%	52,84%
Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Celkem objasněno skutků	107 920	105 710	105 994	93 140	87 744
Spácháno opakov. trest. osobami - recidivisty	48 796	46 348	47 904	43 710	42 312
tj. %	45,21%	43,84%	45,20%	46,93%	48,22%

Zdroj: Policie České republiky (Statistiky kriminality)

Recidivu můžeme zkoumat i pomocí statistických údajů. Její výsledky nám ukazují měřítko účinnosti. Nejpřínosnější informace o kriminalitě v České republice a o pachatelích nám poskytují zejména základní statistické sestavy Policie České republiky a Ministerstva vnitra České republiky.

Ve statistických údajích Policie České republiky, které se nacházejí na jejich webových stránkách v sekci „Statistiky“ v podbodě „Statistiky kriminality“, můžeme najít podrobné statistické přehledy kriminality za každý rok.

Ve statistickém přehledu kriminality se do roku 2015 v části „Stíháno, vyšetřováno osob“ nacházel sloupec s konkrétním názvem „Recidivisté“. Od roku

³⁷ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 351.

2016 se tento sloupec nazývá „Spácháno opakovaně trestanými osobami“. V sloupci „Spácháno skutků“ se vždy nachází údaj o počtu činů spáchaných recidivisty.

Výše uvedená tabulka udává vždy počet celkem objasněných skutků za určitý rok a nachází se zde i údaj o zastoupení počtu skutků spáchaných opakovaně trestanými osobami (tzv. recidivisty). V tabulce nalezneme i celkový procentuální podíl spáchaných skutků právě těmito pachateli.

V tabulce jsou zvýrazněny vždy nejvyšší hodnoty za daný zkoumaný údaj. Dle probádaného období je z tabulky zjevné, že nejvyšší počet celkem objasněných skutků byl v roce 2007, nejvyšší počet spáchaných skutků opakovaně trestanými osobami byl v roce 2013, a v porovnání celkového počtu objasněných skutků a z toho skutků spáchaných konkrétně recidivisty byl v roce 2014, kdy se jednalo o 53,24 %.

Poznatkem této statistiky je zjištění, že podíl recidivistů na celkem objasněných skutcích se vždy pohybuje kolem poloviny, cca okolo 50 %. V tabulce se také ukazuje, že za rok 2020 a 2021 se počet celkem objasněných skutků snížil, což můžeme přikládat momentální pandemické situaci v České republice a opatření souvisejících s epidemií covid-19.

Tabulka 2 – Souhrnný přehled trestné činnosti recidivistů na kriminalitě
v ČR

Trestné činy	2019 počet osob	2020 počet osob	2021 počet osob
Vraždy	39	41	28
Násilná kriminalita	4 240	4 007	3 916
Mravnostní kriminalita	454	349	473
Krádeže vloupáním	4 572	4 742	5 869
Krádeže prosté	13 676	11 871	9 371
Ostatní majetková kriminalita	2 400	2 009	2 863
Majetková kriminalita	20 648	18 622	18 103
Ostatní kriminalita	11 189	10 876	11 037
Obecná kriminalita	36 531	33 854	33 529
Zbývající kriminalita	7 692	7 013	7 040
Hospodářská kriminalita	3 680	2 840	1 740
Vojenské a protiústavní činy	1	2	2

Zdroj: Policie České republiky (Statistiky kriminality)

Výše uvedená tabulka ukazuje deset nejčastějších trestných činů, které spáchali opakovaně trestané osoby – recidivisté, co se týče obecné roviny. Tyto údaje jsou opět čerpané ze statistik kriminality Policie České republiky. Dle tabulky můžeme vidět, že se nejčastěji jedná o méně závažné činy. Tři nejčastější oblasti trestné činnosti recidivistů jsou obecná kriminalita, majetková kriminalita a krádeže prosté. I zde můžeme vidět v porovnání třech posledních let pokles kriminality skoro ve všech oblastech trestné činnosti, což znovu můžeme zřejmě přičíst pandemické situaci v České republice.

Tabulka 3 – Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2020

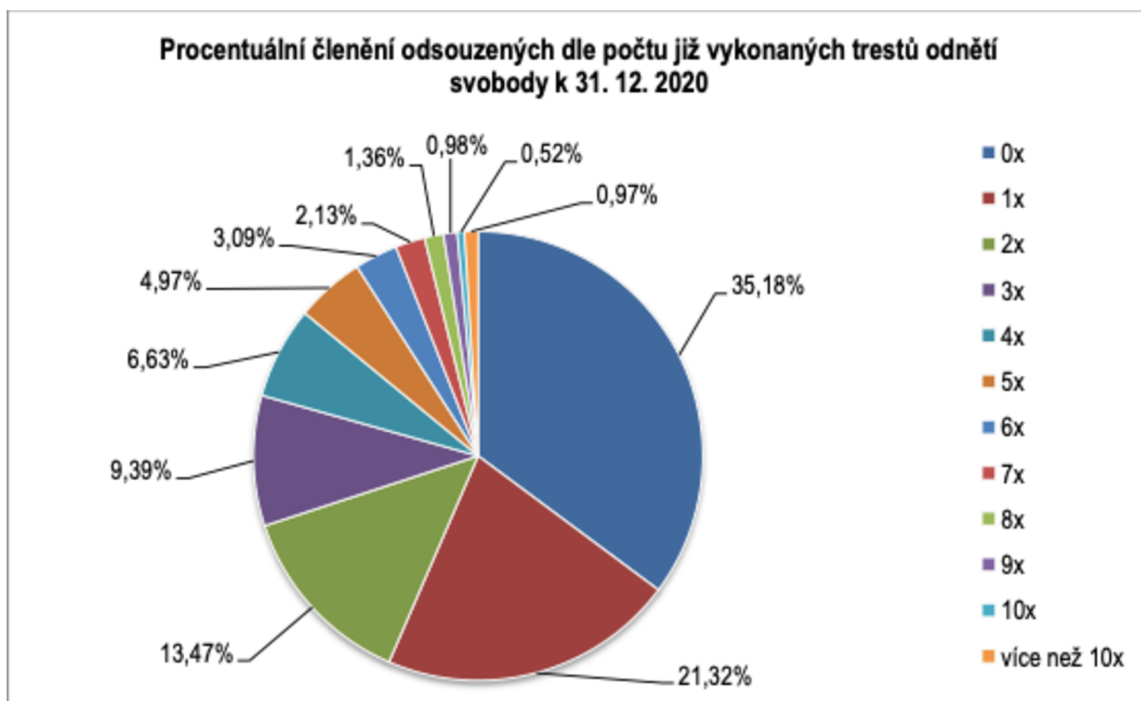
Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	5 361	835	6 196	35,18
1x	3 453	301	3 754	21,32
2x	2 245	127	2 372	13,47
3x	1 573	80	1 653	9,39
4x	1 111	56	1 167	6,63
5x	845	30	875	4,97
6x	534	11	545	3,09
7x	364	11	375	2,13
8x	235	5	240	1,36
9x	172	1	173	0,98
10x	90	1	91	0,52
Více než 10x	169	2	171	0,97
Celkový součet	16 152	1 460	17 612	100

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

Uvedená tabulka představuje data ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z roku 2020. Tuto ročenku vydává Vězeňská služba České republiky každoročně. Ročenka slouží jako zdroj velice drahocenných statistických informací k recidivě a k odsouzeným pachatelům trestné činnosti. V tabulce nalezneme strukturu členění odsouzených pachatelů trestné činnosti v našich českých věznicích podle počtu jejich již vykonaných trestů odnětí svobody. Z výše uvedených statistických údajů lze zřetelně vidět, že počet recidivujících mužů (cca 11 000 osob) je oproti počtu recidivujících žen (cca 600 osob) markantně vyšší. Nicméně u obou pohlaví, dle získaných dat, zastávají nejpočetnější skupinu stále prvovězněné osoby. Přestože prvověznění tvoří nejpočetnější skupinu, v celkovém počtu odsouzených je jich pouze zhruba 35 % odsouzených ve věznicích. S rostoucím počtem odsouzení zpravidla klesá počet recidivistů – mužů i recidivistek – žen. Zajímavostí je, že toto pravidlo se

prokazuje do desátého opakování výkonu trestu a pak se počet recidivujících osob opět zvyšuje.

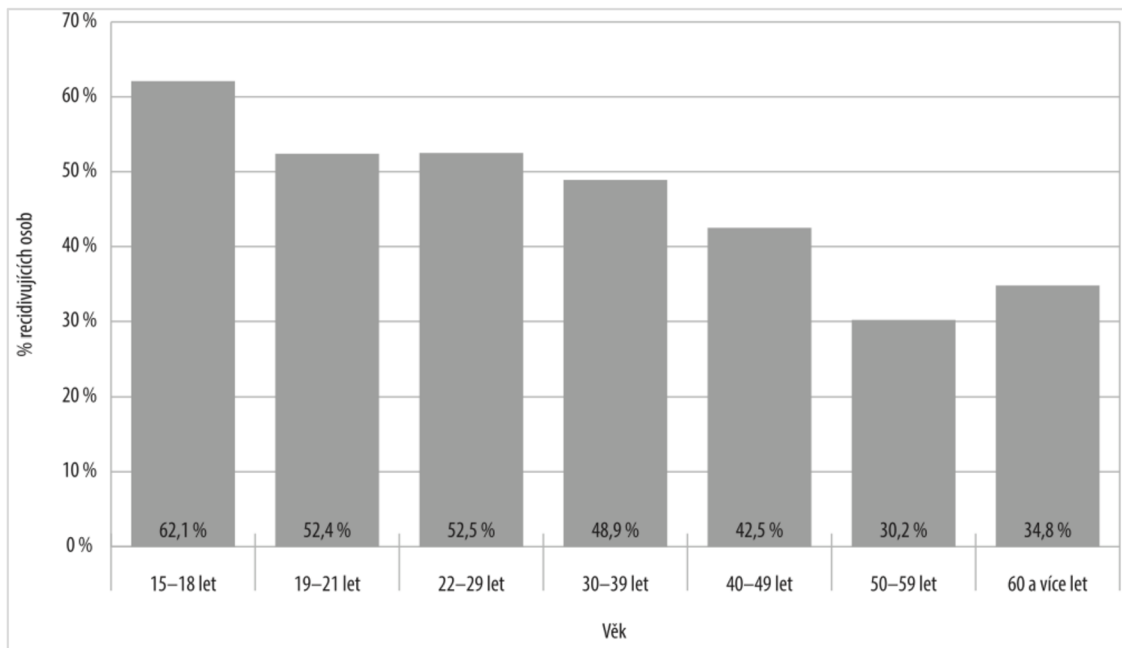
Graf 1 – Procentuální členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2020

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020

Tento výšečový graf názorně ilustruje předchozí tabulku č. 3. Graf, na rozdíl od tabulky č. 3, znázorňuje přehledněji pro lepší vizuální představu, procentuální členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody.

Graf 2 – Podíl recidivujících osob podle věku

Zdroj: ROZUM, Jan a kol., 2016, s. 76

Sloupcový graf výše uvádí podíl recidivujících osob podle věku. Nejobsáhlejší skupinu tvoří recidivující osoby ve věku od 15 – 18 let s podílem 62,1 %, což je velice alarmující fakt. Ten by měl být námětem pro zlepšení činnosti Probační a mediační služby, kdy je větší pravděpodobnost, že náprava recidivujících osob bude úspěšnější. Z grafu je patrné, že od 15 do zhruba 50 let věku se podíl recidivujících osob pohybuje cca kolem poloviny z celkového počtu odsouzených v tomto věku. Po padesátém roce života je pak podíl recidivujících osob již menší, cca okolo 30 %. Podle grafu se pak kupodivu po šedesátém roce života podíl recidivujících osob mírně zvyšuje.

2.6.1 Skutky spáchané recidivisty

Tabulka 4 – 10 nejčastějších trestných činů spáchaných recidivisty

Nejčastější skutky recidivistů	2019	2020	2021
Krádeže v jiných objektech	7 672	6 572	1 295
Maření výkonu úředního rozhodnutí	7 412	7 553	7 728
Zanedbání povinné výživy	4 327	3 719	3 756
Krádeže vloupáním	2 247	2 392	2 338
Ohrožení pod vlivem návykových látek	2 139	2 138	2 103
Krádeže věcí z aut	1 635	1 263	238
Podvody	1 404	1 207	1 329
Nedovolená výroba a držení psychotropních látek	1 390	1 249	1 224
Neoprávněné pozměnění a padělání platebního prostředku	1 240	1 039	882
Úmyslné ublížení na zdraví	1 205	1 162	1 144

Zdroj: Policie České republiky (Statistiky kriminality)

Tabulka výše uvádí deset nejčastějších trestných činů spáchaných recidivisty. Jedná se o konkrétní skutky, které pachatelé recidivy spáchali v letech 2019 až 2021. Z tabulky je patrné, že na prvních místech se objevuje méně závažná činnost. Většinou se pachatelé recidivy zaměřují na trestné činy jako je maření výkonu úředního rozhodnutí, krádeže v jiných objektech nebo zanedbávání povinné výživy. Tendence počtu skutků je opět klesající z důvodu pandemické situace v České republice za poslední roky. I v porovnání se statistickými údaji z minulých let se skutky jeví poměrně ve stejném zastoupení i počtu. Nejsou zde vidět skoro žádné významné výkyvy.

2.7 Osobnost pachatelů trestných činů – recidivistů

Pro porozumění příčin trestné činnosti a následném nalezení nástrojů pro její omezování je zásadní poznání osobnosti pachatele recidivy, její struktury a dynamiky, tj. motivace chování, vývoje a podmínek. Důvodem jsou charakteristické vlastnosti, které vyvolávají tendenci k porušování sociálních a společenských norem. Ty budou jednodušeji zjistitelné u této skupiny pachatelů než u osob, které páchají kriminalitu ojedinělého charakteru. Pokud se nebude jednat o následek nahodilé okolnosti podmínek nebo mimořádného selhání osobnosti.³⁸

Tzv. „*tvrdé jádro*“ kriminality ztělesňují recidivisté zejména proto, že jsou zřetelně odolní vůči společenským snahám opětovného zařazení do běžného legálního života. Bohužel tyto snahy představují pouze sankce, přestože obecně víme, že trest sice zamezuje nežádoucímu chování, ale nevytváří k němu žádné hodící se možné alternativy.³⁹

Příčiny konkrétního kriminálního chování jsou závislé na osobnosti konkrétního pachatele. Samenow ve své studii zmínil, že kriminalita či alkoholismus rodičů, nízké rodinné příjmy, nedostatek lásky, zvláštní biologické vybavení, duševní onemocnění, vliv televize či filmů apod., v nichž bývají řadou badatelů a veřejností spatřovány příčiny kriminálního chování, ve skutečnosti příčinami nejsou. Jedná se o podmínky, ve kterých určitý jedinec vyrůstá. V případě, že působí, tak především jen ve formě omezení možností jeho volby chování. Jako hlavní příčinu kriminálního chování uvádí Samenow pachatele deliktu samotného, společně s jeho specifickým způsobem myšlení a s rozhodujícími procesy. Kriminální chování je tedy individuální volbou jedince. Podle Samenowa je pachatel recidivy „*racionální, kalkuluje a zvažuje své činy. Velmi dobře rozlišuje správné a špatné. Řada recidivistů zná právo lépe než jejich právníci.*“ Ve skutečnosti ne úplně každý chudý člověk nebo člověk pocházející z neúplné rodiny, z rodiny s dominantní matkou či dívající se na

³⁸ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 357.

³⁹ Tamtéž, s. 357.

média, ve kterých se objevuje násilí, se stává pachatelem trestné činnosti či pachatelem krádeže, znásilnění a vraždy. Toto tvrzení platí i například u jedinců, kteří trpí epilepsií či „*supermale*“ syndromem. Způsob života poskytující pachateli vzrušení se formuje již v raném věku na základě rozhodnutí samotného recidivisty. Vzorce kriminálního chování se projevují již v předškolním věku. Odlišnost od vrstevníků či sourozenců budoucího recidivisty můžeme pozorovat již v útlém mládí. Recidivista není motivován tím, čím jsou motivováni ostatní (úspěch ve škole, sportu či v jiných aktivitách), ale naopak jeho motivací je pocit vzrušení, dobrodružství a rizika. Sklon recidivisty ke lhaní v průběhu života mu poskytuje pocit vzrušení, moci a převahy nad obelhanými. Chování recidivisty a jeho projevování zájmu k druhým závisí pouze na tom, co mu druzí mohou nabídnout a co mu dají. Recidivista, kvůli svému chování k ostatním, není schopen budovat hlubší emocionální vazby, jeho mezilidské vztahy jsou pouze povrchní.⁴⁰

Podle výzkumu recidivistů, který v letech 2007 – 2011 realizoval kolektiv pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Marešová, Blatníková, Kotulan, Martinková, Štěchová a Tamchyn), měla převážná část recidivistů původ z úplných rodin, ale jednalo se o rodiny disharmonické, které se během let, jak co do počtu i skladby členů rodiny, měnily a rozpadaly. Dosažené vzdělání recidivistů bylo nízké. Sotva polovina recidivistů ukončila základní vzdělání. Mezi respondenty se jich objevilo mnoho vyučených a zaučených, ale přesto informace o vyučení nemůžeme rozlišit od informací o zaučení, jelikož zaučení může recidivista získat v období předchozího výkonu trestu odnětí svobody. U více než poloviny respondentů se projevil negativní vztah ke vzdělávání. Hlavní poznatky z této studie byly:

- Výrazně převládali svobodní recidivisté, případně žijící ve svazku s partnerkou.
- Pracovali zpravidla jen občas nebo brigádně.

⁴⁰ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 358–359.

- Majetková kriminalita často nebyla motivována špatnými majetkovými poměry pachatelů (hlavním cílem bylo získat finanční prostředky na uspokojení vlastních potřeb, včetně nutnosti opatřit si drogy, alkohol).
- Závislost na psychotropních látkách byla zjištěna cca u 40 % respondentů.
- Kriminální kariéra sledovaných recidivistů byla zpravidla dlouhodobého charakteru.
- Doba mezi vykonáním trestu za předchozí trestnou činnost a novým odsouzením byla zhruba u poloviny kratší jednoho roku.
- Intelektová kapacita respondentů byla průměrná a lehce nadprůměrná.
- Mezi recidivisty převažovali extroverti, s cholerickým temperamentem a extrémní neurotickou tenzí.
- Většinu recidivistů bylo možno označit jako asociální delikventy – tj. osoby neuznávající strukturu hodnot a norem společnosti jako celku.
- Z výsledků výzkumu vyplynula předurčenost k životnímu selhání respondentů – recidivistů, ovlivněná u nich převažujícím cholerickým temperamentem, psychickou labilitou, neurotičností, asociálními postoji, nezakotveností v pracovním a osobním životě.
- Většina z vyšetřených recidivistů měla špatnou prognózu svého dalšího života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a dalo se předpokládat, že budou opakovat kriminální jednání.
- Část recidivistů po propuštění neměla funkční rodinné zázemí, neměla kde bydlet, nepracovala, byla obtěžkána vysokými dluhy.

Dříve recidivisté disponovali nižší inteligencí (pod normou). Bylo u nich registrováno více psychopatologických nálezů, vyšší míra agresivity a původ z horších rodinných podmínek. Naopak recidivisté dnešní doby nejsou tak významně pod normami normální české populace.⁴¹

⁴¹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 110–113.

Typologický přístup je metodou, třídící zkoumané osoby podle typu osobnosti do odlišných skupin, které na sobě nejsou nijak závislé. Netík a kol. ve svém výzkumu pachatelů rozlišili celkem osm typů:

- 1) *socializovaný, pro něhož je charakteristický dobře zformovaný systém vnitřních regulativů chování (ve smyslu svědomí), nízký sklon k agresivním reakcím a emoční stabilita,*
- 2) *nesocializovaný agresor, který je typický nedostatečně zformovaným systémem vnitřních regulativů chování, egocentričností a nebržděnou agresí – agresivní psychopat,*
- 3) *konformní moron (tupec), který se vyznačuje konformností, těžkopádností až tupostí a podřídivostí,*
- 4) *nezdrženlivý, nezvladatelně puzený, u něhož dominuje dynamičnost, vysoká pudová energie, vyhledávání vzrušení a slabá kontrola realitou,*
- 5) *neurotický, s dobře zformovaným systémem vnitřních regulativů chování, úzkostí, inhibovaností (utlumeností) a emoční labilitou,*
- 6) *hostilní, charakteristický nepřátelským zaměřením vůči svému okolí, emoční labilitou a celkem dobře zformovaným systémem vnitřních regulativů chování,*
- 7) *podrobivý, typický zvýšenou konformitou, důvěřivostí, nízkým sklonem k agresivním reakcím a*
- 8) *úzkostný manipulátor vyznačující se emoční stabilitou, úzkostností a obratným prosazováním vlastní osobnosti.⁴²*

Tato metoda rozdělení pachatelů ukázala, že ve srovnání recidivistů s prvovězněnými, recidivisté výrazně převažovali v typologii pachatele konformního, nezdrženlivého a podrobivého. Prvověznění naopak mezi socializovanými, neurotickými a anxiózními manipulátory. Nesocializovaný a hostilní typ pachatele se v obou skupinách vyskytoval rovnoměrně.

⁴² VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 360–361.

Pro 86 % celého souboru takto zkoumaných recidivistů byla typická podřídivost, nezdrženlivost, nízká inteligence, agresivita a nepřátelské zaměření vůči okolí.⁴³

V případě porovnání chování současných recidivistů (tzv. novorecidivistů) při výkonu trestu odnětí svobody v českých věznicích s vězni v letech minulých (tzv. starorecidivistů) lze z poznatků Tamchyny shledat určité rozdíly.⁴⁴ Pro starorecidivisty byla charakteristická nedobrovolná, vynucená až mechanická poslušnost a disciplína. Svůj negativní postoj k vězeňskému personálu dávali najevo pasivním odporem, zdráhavostí, pasivitou a nezájmem. Zadané úkoly a povinnosti plnili mechanicky, jednorázově, doslovně a formálně. Typické bylo maření ostatních činností, ničení věcí ve vězení. To znamená, že se u nich projevovala nepřímá agrese a negativismus. Jako kolektiv nebo skupina vězňů v opozici vůči zaměstnancům věznice byli solidární, jednotní. Naopak novorecidivisté se oproti starorecidivistům významně odlišují. Novorecidivisté se vyznačují větším individualismem, nesnášenlivostí a nesolidarností. Navenek se chovají k sobě i k personálu značně sobecky, nechtějí se jakkoliv omezovat, jsou nedůtkliví, neomalení, postrádají disciplínu, mají problém se sebeovládáním a sebekontrolou. Neradi se slučují do skupin s ostatními vězni. Vystupují jako jednotlivci a snaží se pro sebe získat individuální výhody bez ohledu na ostatní spoluvězně.

K dalším charakteristikám osobnosti pachatele recidivy se řadí zejména psychické abnormity, včetně intelektu mimo normu, sexuální aberace, duševní poruchy, stavy nepřičetnosti, přítomnost závislosti zvláště na návykových látkách včetně alkoholu.⁴⁵

⁴³ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 360–361.

⁴⁴ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 113.

⁴⁵ Tamtéž, s. 114.

2.7.1 Osobnost pachatelů mužů

Z všeobecného hlediska je kriminalita především mužskou záležitostí. Z tohoto důvodu nemůžeme konkrétně charakterizovat osobnost pachatele muže, jelikož je ve všech výzkumech či studiích vymezována osobnost pachatele recidivisty pouze všeobecně. Při popisu osobnosti recidivisty – muže vycházíme z obecných výzkumů.

Suchý ve své studii uvádí, že ve srovnání s normální populací, se pachatelé trestné činnosti vyznačují výraznou osobnostní charakteristikou jako je agresivita, nervozita, deprese, popudlivost, extraverte, neuroticismus a snížená kontrola impulzů. Muži jsou ochotni nést větší riziko a tolik nelpí na budoucnosti.⁴⁶

Pachatele charakterizuje jeho větší či menší společenská nepřizpůsobivost a nebezpečnost. Jednotlivé osobnostní znaky jako emoční labilita a negativní sebehodnocení vzájemně souvisejí s kriminálním chováním.⁴⁷

2.7.2 Osobnost pachatelek žen

U žen můžeme pozorovat již od narození specifický proces socializace, během kterého se vyvíjí chování, motivy a postoje. Chování žen se formuje již od počátku jejich života. Společnost na ně působí svým postojem a určitým očekáváním. Ženy jsou obecně více společností kontrolovány, učí se ženským dovednostem a jsou v dětství více ve styku s ženským pohlavím. Proces socializace je u nich všeobecně bezproblémový a ženy i dívky se snadněji podřizují právním normám. V prevenci i boji proti kriminalitě u žen se sociální učení ukazuje jako účinný nástroj. Pokud se proces socializace negativně naruší, můžeme u žen pozorovat nápadné změny v chování, zejména v neplnění své ženské nebo mateřské role. V důsledku nenaplnění těchto rolí mohou vzniknout příčiny kriminálního chování u žen.⁴⁸

⁴⁶ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 36.

⁴⁷ Tamtéž, s. 37.

⁴⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2, s. 14.

Problematika osobnosti pachatelek trestné činnosti se dodnes nesečkala s větším zájmem o zkoumání. Při snahách o kategorizaci osobnosti těchto pachatelek se více zaměřovalo na vnější znaky, jako je charakteristika typu trestného činu (např. pachatelky vražd) nebo okolnosti, které mohly být důvodem vzniku kriminálního chování. Málodky se snahy o kategorizaci osobnosti pachatelek trestné činnosti věnovaly vnitřním (tzn. osobnostním) znakům.

Dalyová ve své studii rozdělila ženské pachatelky do těchto kategorií:

- „ženy na ulici“ (*street women*), které charakterizuje dřívější sexuální zneužívání, útěky z domova a prostituce,
- „zraněné a zraňující ženy“ (*harmed and harming women*), u kterých se v anamnéze objevuje zneužití nebo týraní v dětském věku, jsou pravděpodobně drogově závislé a při intoxikaci pravděpodobně násilnické,
- „bité ženy“ (*battered women*), které jsou v partnerském vztahu s násilným mužem a jednají v reakci na toto násilí a
- „v drogách angažované ženy“, které jsou uživatelkami a dealerkami ve spojení s blízkými lidmi nebo členy rodiny.⁴⁹

V České republice tuto problematiku zkoumala Kováčiková ve své studii, ve které pozorovala odsouzené ženy a penitenciaristiku. Kováčiková určila pět faktorů kriminální recidivy žen:

- nedostatečný průběh socializace,
- sníženou úroveň mentálních schopností,
- sníženou úroveň kapacity normativního okruhu osobnosti,
- zvýšenou expresivní pohotovost a zvýšenou sociální distanci a
- kriminalizační efekt.

Poznatky z této studie ale značně neovlivnily penitenciární praxi v České republice. Veškeré typologie osobnosti pachatele trestného činu se však odvíjely

⁴⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2, s. 23.

od osobnosti odsouzených mužů. U pachatelek – žen tyto faktory neměly příliš velkou platnost.⁵⁰

Obecně se ženská kriminalita jeví jako nízká. Spekuluje se o tom, že to může být zapříčiněno tzv. latentní (skrytou) kriminalitou. Jedno z řešení je, že se ženy skutečně nechovají kriminálně, a to i tehdy, když jsou pozorovány. Druhým řešením může být to, že mají ženy skrytě stejné chování jako muži, ale nejsou trestněprávními orgány mnohdy za své činy odhaleny či dopadeny.⁵¹

2.7.3 Porovnání výskytu kriminální recidivy mezi muži a ženami

I když je kriminalita žen oproti kriminalitě mužů v České republice stále nízká, má lehce vzrůstající trend. Hlavní rozdíl mezi ženskou a mužskou kriminalitou spočívá v tom, že u žen je závažná trestná činnost výrazně menší. Mezi další rozdíl řadíme u žen nižší sklon k recidivnímu jednání, a pokud k němu dojde, většinou se nezaměřuje na jeden konkrétní typ trestné činnosti. Ženy páchají trestnou činnost častěji samostatně, nesdružují se do žádných skupin ani organizací. V porovnání s muži, kteří jsou ve svém jednání akčnější, ženy naopak zůstávají více upozaděny, straní se, chovají se pasivněji a mnohokrát konají spíše roli asistentek mužům páchajícím trestnou činností.

Statisticky se tedy mužská kriminalita oproti ženské prokazuje jako rozsáhlejší, závažnější a celkově způsobuje mnohem větší majetkové škody. Z toho plyne, že čím dále v procesu trestní spravedlnosti postupujeme, tím menší je zastoupení pachatelek. Závažná trestná činnost se u žen vyskytuje zcela vzácně a vyznačuje se mimořádnými faktory vztahující se k osobám nebo druhům činu. Z těchto poznatků docházíme k závěru, že ženy nejsou tak často odsuzovány k nepodmíněným nebo dlouhodobým trestům odnětí svobody.⁵²

Matoušek ve své studii uvádí, že určité rozdíly nejsou dány kulturou, výchovou ani prostředím. Odborníci diskutují o tom, že pokud by tomu tak bylo,

⁵⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2, s. 26.

⁵¹ URBANOVÁ, Martina, Miloš VEČEŘA a kol. *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7, s. 17–18.

⁵² Tamtéž, s. 40–41.

musely by se v závislosti na zvyšování věku, uvedené odlišnosti zvětšovat. V praxi se ale ukazuje, že nejvíce rozdílů sledujeme v mládí nebo rané dospělosti. Častým tématem diskuzí o zmíněných rozdílech je i vliv hormonů na funkci nervové soustavy a mozku.⁵³

Matoušek poznamenal tyto charakterové znaky: *Muži mají větší zájem o sféru věcí, lepší prostorovou orientaci a matematické nadání, lepší schopnost konstruovat mechanismy, stavby apod. Mají lepší koordinaci velkých tělesných pohybů, ale slabší reakce na smyslové podněty. Agresivitu projevují přímo, v dětství a mládí, jsou fyzicky agresivnější. Při kontaktu s neznámou osobou jsou důvěřivější a pružněji reagují na nevstřícné projevy, snadněji přecházejí od nepřátelství ke spolupráci. Ženy mají větší zájem o mezilidské vztahy, jsou empatičtější. Lépe si pamatují jména a podoby lidí a mají lepší porozumění i používání řeči. S tím souvisí i rychlejší zpracování informací, zvl. v situacích, které vyžadují rychlé rozhodnutí. Agresivitu projevují nepřímou, převážně slovně a v kontaktu s neznámou osobou jsou méně důvěřivé, více se opírají o emočně založenou představu o svém protějšku. Jejich strategie jednání mají větší setrvačnost.*⁵⁴

Další teorie se specializovaly na rozdílné sociální či společenské postavení žen. Z nich zjišťujeme, že sociální prostředí nedává ženám k páčání trestné činnosti mnoho příležitostí a v případě spáchání činu mají ženy strach z většího odsouzení a odvržení společností, což muži takto nevnímají. Díky svým sociálním rolím v rodině si ženy nevytvářejí útočné či násilné vzorce chování. Obecně se na ženy či dívky v rodině více dohlíží a v komparaci s muži nebo chlapci mají méně příležitostí k delikventnímu chování, tzn., že působení společnosti a rodiny zmírňuje předpoklady k páčání trestné činnosti.⁵⁵

⁵³ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2, s. 9.

⁵⁴ Tamtéž, s. 10.

⁵⁵ Tamtéž, s. 14.

2.8 Kriminální kariéra

Výzkumné studie zaměřující se na kariéru pachatelů mj. sledují, jak velká část populace se zapojuje do kriminální činnosti. U „*kriminálně aktivních jedinců*“ se pozoruje povaha, charakter a rozsah jejich kriminálního chování. Zkoumá se například to, v jakém věku se toto chování u pachatele objeví poprvé, v jakém věku páchaní trestné činnosti končí, tzn., kdy pachatel opouští svou kriminální kariéru. Výzkumné studie také zjišťují délku kriminální kariéry, počet deliktů, kterých se pachatel v průběhu své kriminální kariéry dopouští atd.⁵⁶

Povahu chování pachatele v budoucnosti lze odhadnout na základě poznání dosavadních vývojových souvislostí trestné činnosti a případných sociálních, zdravotních nebo jiných změn v jeho životě.

Engel podle vývoje rozlišil tyto typy kriminální kariéry:

- *kriminální exces v případě ojedinělé trestné činnosti, např. nedbalostní povahy u jinak prosociálně orientované osoby; v tomto případě nejde o skutečnou kriminální kariéru,*
- *kriminální epizoda charakteristická krátkým obdobím opakované trestné činnosti (maximálně do tří let; ta se může opakovat),*
- *kriminální perseverace, pro níž je typické relativně dlouhé období páchaní trestné činnosti (do deseti let),*
- *kriminální kontinuita s prakticky trvalou kriminální recidivou.*⁵⁷

Kriminální kariéra recidivistů se začíná poměrně brzy vyvíjet jako tzv. dětská delikvence nebo poruchy chování v dětství. V tomto období rané kriminální kariéry je charakteristické záškoláctví, excesivní lhavost, drobné krádeže, toulky, útěky z domova, toulání, vzdornost nebo členství v antisociálně orientovaných skupinách vrstevníků. Budoucí recidivisté se dále vyznačují

⁵⁶ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 24.

⁵⁷ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 352.

brzkým počátkem sexuálního života, promiskuitou, požíváním alkoholu, kouřením a užíváním drog.⁵⁸

První trestní stíhání, kterým začíná rozvinutí kriminální kariéry, se vyskytuje většinou v mladistvém věku (15 – 17 let). Průběh rané fáze kriminální kariéry často stanovuje povahu rozvinuté fáze, tzn., čím dříve pachatel začne s kriminální činností, tím spíše bude jeho kriminální kariéra stabilnější (kriminální kontinuita). Typická pro mladé pachatele je vysoká intenzita kriminální kariéry, v dospělosti se její výskyt lehce snižuje.⁵⁹

Mnoho pachatelů recidivy zahajuje svojí kriminální kariéru závažným násilným trestným činem a poté následující závažnost většinou klesá. V některých případech sice dochází k eskalaci trestné činnosti, ale tato eskalace netrvá dlouho (zpravidla v řádech týdnů či měsíců) a končí uvězněním za závažný násilný trestný čin.⁶⁰

Výzkumy specializace kriminální kariéry mají poměrně rozdílné výsledky. Farrington cituje práci Standera a kol., kteří uvádí, že určitou míru specializace můžeme shledat u pachatelů sexuálně motivované trestné činnosti a u pachatelů trestného činu podvodu, jejichž kriminalita má trvalý charakter. Naopak Voňková ve srovnání s výše uvedeným výzkumem zjistila u skupiny našich recidivistů (majetkové, násilné a sexuální trestné činnosti), že se u nich monotropní recidiva téměř nevyskytovala.

Walters shrnuje nejvýznamnější výsledky přístupu orientovaného na kriminální kariéru do tří bodů:

- kriminální minulost je nejlepším prediktorem kriminální budoucnosti,
- raný počátek trestné činnosti je významným prediktorem trestné činnosti v budoucnosti a

⁵⁸ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 353.

⁵⁹ Tamtéž, s. 353.

⁶⁰ Tamtéž, s. 354.

- intenzivní kriminální recidiva je často spojená s masivním abúzem alkoholu a drog.⁶¹

Ukončení kriminální kariéry se snaží vysvětlit koncept desistance. Názory odborných autorů se na tento pojem odlišují. Někteří autoři zastávají názor, že desistance je „vystoupení z“, nebo „zdárné odpoutání se od předtím rozvinutého a subjektivně rozpoznávaného vzorce kriminálního chování“. Jiní autoři vysvětlují desistanci spíše jako situaci (či stav), kdy dojde u pachatele k posunu od aktivního kriminálního chování (páchání trestné činnosti) do udržované pozice „kriminální pasivity“.

U tohoto názoru je podstatným ukazatelem trvání a udržení takového stavu než definitivní konec kriminálního jednání. Definují to jako snížení míry kriminality z nenulové hodnoty do stabilizované fáze, která je empiricky nerozlišitelná od nuly. Výzkumy, které se zabývají procesem ukončení kriminální kariéry, by měly být spíše cíleny na faktory a okolnosti, tedy na změny, ke kterým u pachatele dochází. Tyto okolnosti (např. manželství, partnerství, služba v armádě, pobyt v nápravném zařízení, změna bydliště apod.) tvoří nové situace, které:⁶²

- odříznou minulost pachatele od přítomnosti (tzv. knifing off),
- poskytnou nejen dohled a kontrolu nad jeho chováním, ale také příležitost pro poskytnutí sociální podpory a osobního růstu jedince,
- přinesou změnu do každodenních aktivit,
- poskytnou příležitost pro přeměnu vlastní identity.⁶³

⁶¹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 355.

⁶² MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 33.

⁶³ Tamtéž, s. 34.

3 PENOLOGIE A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA JAKO PENOLOGICKÝ PROBLÉM

V každém právním státě má trestní systém represivní a preventivní funkci. Trestní represe (bránění něčemu, potlačování) zahrnuje činnost policie, kriminalistů, státního zastupitelství, soudů a vězeňské služby. Preventivní funkce spočívá v působení na obviněného tak, aby si uvědomil společenskou nepřijatelnost svého jednání a následky, které způsobil svým činem poškozenému. Obviněného by měla odradit od páchání další trestné činnosti a spolu s trestem docílit jeho nápravy. Represe a prevence se v praxi slučují a podporují kontrolu kriminality společným působením na pachatele a jeho okolí.⁶⁴

V boji proti trestné činnosti je významným faktorem sociální kontrola kriminality, která využívá i další nástroje potlačování sociálně patologických jevů spojovaných se zločinností. Trestní represe je nejzřetelnější reakcí společnosti na sociálně závadné, nežádoucí jednání a důležitým prostředkem kontroly kriminality. Spolu s ní je nutné společenské odsouzení nezákonného jednání, které posiluje účinnost trestního postihu a podporuje zmírnění kriminality.⁶⁵

V současné době se společnost brání recidivě tím, že se snaží napravit pachatele pomocí resocializace či reedukace se přizpůsobit společnosti, změnit jejich chování z nežádoucího na společensky přijatelné, „převychovat“ pachatele, a tím snížit riziko vzniku recidivy.⁶⁶

Předpoklad pro nápravu vězňů spočívá v tom, že pachatel má k páchání trestné činnosti rozpoznatelné důvody či pohnutky, které lze předem odhadnout a zvrátit. Pokud pachatel dojde k samotnému uvědomění, že se mu trestná

⁶⁴ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 178.

⁶⁵ Tamtéž, s. 178.

⁶⁶ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X, s. 7.

činnost nevyplatí, a že se tu vždy nachází jiný směr, má velkou naději na návrat do „normálního“ života.⁶⁷

Cílem reedukace, resocializace a nápravy je soustředit se konkrétně na pachatele, na nasměrování ho k adekvátnímu chování, zvýšení jeho přístupu k odpovědnosti, ukázat mu správné společenské a sociální návyky, postoje, a vyvolat u něj zájem o zaměstnání. Také má za úkol se zaměřit na odstranění závislosti na návykových látkách, na neschopnost pachatelů se adaptovat do společnosti a do správného sociálního prostředí a pomáhá mu udělat si skutečný pohled na svět.⁶⁸

Tento nástroj k nápravě pachatelů sbírá obecně mnoho kladných ohlasů a je významný při eliminování kriminální činnosti. Bohužel jeho účinky stále vyvolávají i jisté pochyby. Těmi důvody je nenalezení zdrojů a příčin trestné činnosti, tudíž není možné dojít k jejich ovlivnění nebo odstranění pomocí věd, jenž se zabývají lidským chováním. Stále panují názory o tzv. „rozeném zločinci“, které odpírají účinnost resocializace. Další výhrady směřují i k neúčinnosti nápravných programů, jelikož jsou při své realizaci časově omezené, tzn., že není možné napravit pachatele, který se dlouhodobě vyvíjel a utvářel v to, kým byl doposud, v tak krátkém časovém horizontu.⁶⁹

V oblasti penologie odborníci opětovně dumají nad otázkou časového rozmezí délky trestu, aby se dosáhlo reálné nápravy a převýchovy pachatele. Je potřeba zmínit, že mnoho trestněprávních systémů čerpá základy na principu úměrnosti. Tento princip závisí na zhodnocení míry nebezpečnosti a brutality spáchaného deliktu a rozhodnutí soudu o přiměřené délce trestu. V realitě je neobvyklé, aby pachatel, který byl již v minulosti odsouzen za závažný trestný čin, za nějž si již odseděl několik let ve vězení, byl za následné provedení méně závažného činu odsouzen jen k několikaměsíčnímu výkonu trestu. Dále se ale

⁶⁷ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X, s. 7.

⁶⁸ Tamtéž, s. 7.

⁶⁹ Tamtéž, s. 7.

objevuje potíže v tom, za jakých okolností a do jakého typu vězeňského zařízení bude takový pachatel umístěn.⁷⁰

Při stanovování délky trestu odnětí svobody se často debatuje o tom, jak dlouhý by měl trest být s ohledem na délku lidského života. Hlavní pointa této debaty spočívá v otázkách, na jak dlouho je přípustné omezit pachatele trestného činu na svobodě tak, aby výkon trestu splnil svou funkci celkové prevence. Následně jak dlouho je nutné chránit společnost před pachateli trestných činů, když po skončení trestu budou opět propuštěni na svobodu. V poslední řadě jak dlouho je potřeba ochraňovat pachatele před dalším páčáním trestného činu a sklonem ke kriminální recidivě.⁷¹

Výchovné programy, které slouží k nápravě vězňů, se často střetávají s negativními názory ze stran neodborné i odborné veřejnosti. Jejich názor je takový, že výchovné programy vězně zbytečně rozmazlují, zjednodušují jejich pobyt ve vězení, snižují účinnost potrestání, stojí daňové poplatníky poměrně vysoké finanční prostředky a nemají skoro žádný skutečný účinek. Na druhou stranu ale existuje i mnoho studií dokazujících vysokou efektivnost výchovných programů při působení na pachatele a snížení kriminální recidivy.⁷²

Chyba není v konkrétních výchovných metodách, ale v pohlížení na účinnost nápravných nástrojů a zařízení veřejnosti. Idealizovaná nerealná žádost široké neodborné veřejnosti na efektivnost výchovných programů spočívá v definitivním odstranění recidivy tak, aby se žádný vězeň opakovaně do vězení již nevracel. Tato žádost je podle studie Mezníka a kol. neuskutečnitelná zejména protože:⁷³

- negativní osobnostní rysy a povahové vlastnosti, které vedly jedince k páčání trestné činnosti, jsou již pevně fixovány ve struktuře osobnosti jedince, jsou rezistentní vůči výchovným či léčebným metodám,

⁷⁰ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X, s. 30.

⁷¹ Tamtéž, s. 30.

⁷² Tamtéž, s. 45.

⁷³ Tamtéž, s. 45.

- vězení nemůže anticipovat sociální podmínky a poměry, kam se vězeň po propuštění vrátí, a které jsou mnohdy sociálně patologické,
- koncentrace osobností s negativními povahovými vlastnostmi v omezeném prostoru vězení je kontraproduktivní resocializačním snahám,
- monotonie vězeňského života vede k redukci pozitivních osobnostních vlastností a rysů,
- politika propuštění vězňů na podmínku z vězení je neúčinná především jejím nesprávným provedením,
- není k dispozici dostatek vyškolených pracovníků ve vězení schopných kvalitně provádět resocializační program,
- malá motivace vězňů pro účast na výchovných programech,
- neadekvátní výběr vězňů pro určitý výchovný program apod.⁷⁴

Stav vězeňství a způsob zacházení s odsouzenými je přímo úměrný stavu společnosti. Novodobé vězení má za cíl zejména působit účinně a efektivně na odsouzené, a tím minimalizovat recidivu. V praxi známe teorii tzv. třetinového dělení. To znamená, že zhruba třetina prvotrestaných se již do tohoto zařízení nevrátí, třetina bude recidivovat, a u třetí části může efektivní výkon trestu ovlivnit (prodloužit) dobu mezi propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody a opětovným spácháním trestného činu.⁷⁵

Nejnovější novela řádu výkonu trestu odnětí svobody umožnila adekvátní diferenciaci odsouzených ve věznicích podle posouzení jejich osobností a trestné činnosti z penitenciárního hlediska. Tím by se měla zlepšit organizace rozvoje a implementace standardizovaných programů a specializovaného zacházení v jednotlivých věznicích. Z pohledu novodobého penitenciárního zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody určuje podmínky, které zvýší resocializaci těchto osob a zmírní riziko recidivy.⁷⁶

⁷⁴ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X, s. 46.

⁷⁵ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 201.

⁷⁶ Tamtéž, s. 202.

4 POSTOJ KE KRIMINÁLNÍM RECIDIVISTŮM V TRESTNÍM PRÁVU

Právní pojem recidivy se s trestním právem pojí v mnoha směrech. Stále není jasné, jaké zákonné znaky mají charakterizovat recidivu, zda to jsou trestné činy (jak nové, tak i v minulosti spáchané) bez rozdílu, nebo jen trestné činy konkrétní závažnosti, trestné činy stejného charakteru nebo typu. Dále se řeší, jestli za zákonný znak recidivy může být brán skutečný výkon trestu uloženého za již minulý trestný čin, nebo jestli je dostačující pravomocné předchozí odsouzení bez nutnosti výkonu uloženého trestu. Otázkou je i to, zda počátek recidivy v právním smyslu se bude podmiňovat jedním nebo vícero předchozími odsouzeními. Diskutuje se i o potřebě brát ohled na délku doby uplynulé od předchozího odsouzení nebo od výkonu předchozího trestu do spáchání nového trestného činu (promlčení recidivy). K tomu se vztahuje i řada dalších faktorů, jako je např. věk pachatele nebo trestní rozsudky cizího státu.

V trestním právu rozeznáváme mnoho druhů recidivy pachatelů, a to je projevem rozmanitosti recidivního chování pachatelů a širokého spektra okolností, při kterých se pachatelé uchylují k opakování kriminálního chování. To úzce souvisí s některými právními následky, většinou řazené vzestupně podle svého významu, který rozhodující orgán těmto druhům recidivy přikládá. Detailní, ucelená a z pohledu legislativy bezchybná právní úprava recidivy je výsledkem vývoje klasického trestního práva už v minulém století.⁷⁷

Podle Marešové je z pohledu trestního práva recidiva zkoumaná jako:

- *obecná přitěžující okolnost,*
- *zákonný znak základní skutkové podstaty trestného činu,*
- *zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty trestného činu,*
- *zvlášť nebezpečná recidiva,*

⁷⁷ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 90.

- okolnost významná pro zařazení pro výkon trestu odnětí svobody.⁷⁸

Výzkum projektu nazvaný „Ověřování účinnosti trestní politiky ve vazbě na trendy vývoje, počtu a struktury vězeňské populace“, prováděný pracovníky IKSP (Institutu pro kriminologii a sociální prevenci), se zaměřil na dva cíle. První cíl byl analyzovat hlavní vývojové trendy sankční politiky po přijetí nového trestního zákoníku. Druhým cílem výzkumu byla snaha o návrh systému pravidelného sledování a vyhodnocování recidivy odsouzených osob v České republice, díky kterému budeme moci dlouhodobě a systematicky kontrolovat údaje o recidivě. Poznatky z tohoto výzkumu slouží k tvorbě návrhů na legislativní a koncepční opatření vedoucí k tomu, aby trestní politika byla schopna zajistit co nejlepší ochranu obyvatelstva před trestnou činností a zároveň nesměřovala k příliš vysokému nárůstu množství vězňů v nápravných zařízeních.

V době po tzv. sametové revoluci se z hlediska trestní a sankční politiky považuje za zcela významnou zejména depenalizace a dekriminalizace, rozvoj stupnice alternativních trestů po roce 1989, velká novela trestního řádu a novela trestního zákona č. 265/2001 Sb., která působila na rozhodování soudů o trestech, přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., a konečně přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

Značné změny v právní úpravě trestů nastaly v době po přijetí nového trestního zákoníku. Moderní pojetí trestů čerpá ze zásady depenalizace, kdy se dosavadní tresty různě upravují dle potřeby a jsou zaměřeny na nové a účinnější alternativní tresty, které jsou stanoveny s důrazem na úměrné odčinění oběti trestného činu. Bylo nutné přehodnotit systém trestů a soustředit se na osobní přístup k této problematice, disponující s velkou škálou možností aplikace alternativních trestů k zabezpečení kladné motivace pachatele. Zákonodárce se domníval, že tyto změny povedou správnou cestou v momentálně využívané sankční politice tím, že dojde k poklesu uplatňování krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody a úbytku vězňů v nápravných zařízeních.

⁷⁸ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 13.

Toto se ovšem neprojevilo u nepodmíněného trestu odnětí svobody, kdy se navzdory zavedení nového zákoníku nepřestávalo zvyšovat jejich nové množství. Tím pádem narůstal i počet vězňů ve věznicích a docházelo k nepříznivému dopadu na strukturu osob ve výkonu trestu odnětí svobody podle délky trestu.

Klíčovým důvodem je zesílení trestní represe, která se promítla do trestního zákoníku a vedla ke zvýšení trestů za méně závažnou kriminalitu (konkrétně šlo o trestné činy krádeže § 205 trestního zákoníku, zanedbání povinné výživy § 196 trestního zákoníku a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní § 337 trestního zákoníku – a to i v závislosti na recidivě), vedoucí k významnému navýšení nepodmíněných trestů odnětí svobody. Tím, že je méně závažná kriminalita páčána nejčastěji, tak zpřísnění trestu vedlo i k negativním zásahům do struktury pachatelů ve věznicích podle délky jejich trestu. Následkem zpřísnění trestních sazeb u závažných trestných činů vzrostl počet dlouhodobě odsouzených (s tresty nad 15 let) v závislosti na přijetí nového trestního zákoníku.

Na tyto poznatky zákonodárce reflektoval novelou trestního zákoníku č. 390/2012 Sb., a u méně závažných trestných činů (např. u zanedbání povinné výživy a maření výkonu úředního rozhodnutí) snížil trestní sankci.

Autoři výzkumů (Scheinost a Marešová), kteří se zaměřili na hlavní příčiny nárůstu počtu vězněných osob po přijetí nového trestního zákoníku, jako ty nejzásadnější příčiny vymezili:

- nenaplnění hlavního cíle trestního zákona – depenalizace,
- zpřísnění postihu u zvláště závažného zločinu a především zpřísnění postihu recidivy u skutkových podstat frekventovaných trestných činů a dlouhodobé neřešení problematiky recidivy.

Pozorování účinnosti trestů, podle měřítko následné recidivy odsouzených, má možnost podstatně zasáhnout do debaty o trestní politice a směru, kterým by se měla ubírat. Pokud budou k dispozici tyto poznatky, může se k problému přikročit účelně. V momentě, kdy se účinek alternativního trestu začíná výrazně

přibližovat účinku trestu odnětí svobody, se nabízí možnost důrazněji přihlídnout i k ekonomické stránce trestu.⁷⁹

⁷⁹ ROZUM, Jan a kol. *Účinnost trestní politiky z pohledu recidivy* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/rvppk-dokumenty-1-pdf.aspx>

5 ALTERNATIVNÍ TRESTY A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA

Obor kriminologie a trestní justice se snaží nalézt řešení otázky rostoucí kriminality a toho, jak jednat s pachateli kriminálních činů. S orgány trestního řízení se setkává ustavičně více lidí z naší společnosti. Je tedy zřejmé, že dosavadní tradiční formy ochraňující společnost od kriminální činnosti jsou nefunkční. Z tohoto důvodu má justice komplikace s přeplněnými věznicemi, s nepostačující efektivitou trestů, které nesměřují ke správné nápravě, a k převýchově pachatelů trestných činů, či neuspokojivou náhradou škod, které byly následkem činu způsobeny obětem.

Z řady kriminologických a penologických studií současné doby např. plyne, že programy převýchovy a nápravy vězňů ve vězeňských zařízeních nejsou příliš účinné a efektivní. Na odsouzené působí nevhodně a určité převýchovné programy mají na každého odsouzeného individuální vliv. Specifické kategorie pachatelů jsou mnohdy naprosto odolné snahám o převýchovu a nápravu. Do této kategorie spadají zejména recidivisté. Stále větší množství populace se ztotožňuje s použitím trestů, které neobsahují odnětí svobody, tedy tzv. alternativních trestů.

Mezi alternativní tresty se řadí⁸⁰:

1) Trest obecně prospěšných prací

- Trest práce pro společnost, kterou musí pachatel vykonávat bez nároku na odměnu a ve svém volném čase.⁸¹

2) Peněžitý trest

- Povinnost zaplatit stanovený peněžitý trest.⁸²

3) Trest domácího vězení

- Tento trest je především alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a měl by být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a k závažnosti trestného činu, k jejich

⁸⁰ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 187–188.

⁸¹ Tamtéž, s. 189–190.

⁸² Tamtéž, s. 191–192.

osobě i k možnostem jejich resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale zároveň vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim.⁸³

4) Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

- Účelem tohoto trestu je zabránit známým výtržníkům v páchání dalších výtržností na stanovených akcích.⁸⁴

5) Dohoda o vině a trestu

- Způsob zahájení trestního řízení na základě dohody mezi státním zástupcem a obviněným. Obviněný předem slíbí, že se přizná k trestnému činu, a státní zástupce ho oproti tomu obviní z méně závažného činu a nebo bude požadovat o něco mírnější trest.⁸⁵

6) Narovnání

- Forma odklonu v trestním řízení, která má přispět k řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným ve společenských vztazích.⁸⁶

V řadě zemí zastávají alternativní tresty důležitou roli z několika důvodů:

- ekonomické důvody = jsou finančně méně náročné oproti velkým nákladům související s výkonem trestu odnětí svobody (stavba, údržba a provozování věznic);
- penitenciární důvody = zmírňují negativní působení pobytu ve vězeňském prostředí na pachatele (tzv. kriminální infekce);
- kompenzační důvody = zvyšují šanci na náhradu škody způsobené obětí, než umístění pachatele do věznic, věnují větší pozornost potřebám obětí;

⁸³ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 193–194.

⁸⁴ Tamtéž, s. 196.

⁸⁵ Tamtéž, s. 196.

⁸⁶ Tamtéž, s. 197.

- trestněpolitické důvody = následují tendence společnosti o dekriminalizaci a depenalizaci.⁸⁷

Tresty vykonávané ve společenství se nezařazují do alternativních sankcí, a to i přes jejich podřazenost vůči vězeňským trestům. Tyto tresty jsou brány za opravdové tresty a za zákonné možnosti řešení spáchaného činu. Z toho plyne, že by spíš trest odnětí svobody měl být alternativní a k jeho využití by se mělo přihlédnout pouze v případě, kdy nelze využít jedno z možných alternativních opatření či trestů ambulantní povahy.⁸⁸

⁸⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 188.

⁸⁸ Tamtéž, s. 22.

6 NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA

Hlavním pilířem soustavy trestů byl do nedávna nepodmíněný trest odnětí svobody. Veškeré ostatní typy se od nepodmíněného trestu odnětí svobody odvíjely a byly s ním spjaty, protože při jejich neúčinnosti se daly na něj změnit. I přesto, že nebyl nepodmíněný trest odnětí svobody vždy dostatečně vyhovující, poměrně bezpečně vykonával svou úlohu. Splnil svou úlohu potrestání a zaručoval ochranu společnosti izolací pachatele alespoň na určitou dobu nebo trvale. Významně se podílel na trestněprávní prevenci jak všeobecné, tak i osobní.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je osvědčený mnohaletou soudní praxí a je společností snadno pochopitelný a přijímaný. Disponuje pevnými základy v právním vědomí veřejnosti a v kulturní historii. Právě proto má trest odnětí svobody své pevné místo ve společnosti a není možné od něj upustit. Stále zde budou pachatelé, kteří budou páchat závažnou trestnou činnost a před kterými je potřeba společnost chránit a zamezovat jim v dalším páchání trestné činnosti.⁸⁹

Trest odnětí svobody vzbuzuje i negativní ohlasy. Vytýká se mu zejména jeho nízká efektivita při nápravě pachatele a příliš vysoká finanční náročnost.

Při uložení konkrétního trestu odnětí svobody musí převládat složky splňující účel trestu a potlačující nepříznivé následky, které souvisí s uvedeným trestem.

Značnou část pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody představují recidivisté. Evidencí těchto pachatelů se zabývá penologické pojetí recidivy. Měřítkem účinnosti výkonu trestu odnětí svobody je její početnost a vývoj. Po zavedení nového trestního zákoníku v roce 2010 začal bohužel pozvolna narůstat počet pachatelů, kteří již v minulosti prošli výkonem trestu odnětí svobody. V roce 2013 se podíl pachatelů s touto zkušeností vyšplhal až na 70 %.

⁸⁹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8, s. 26.

To potvrzuje fakt, že pachatelé s kriminální minulostí, a především tzv. „vězeňští recidivisté“, představují v celkovém počtu vězňů velkou složku.⁹⁰

Nepodmíněný trest odnětí svobody evidentně do určité míry splňuje ochranný efekt trestu tím, že znemožňuje nebo značně komplikuje pachateli možnost páčání další trestné činnosti, jelikož je izolován ve vězení. Tento trest má však mizivý výchovný vliv na pachatele. Jeho pobyt ve vězeňském zařízení ve společnosti dalších odsouzených rázně zmenšuje šanci k návratu do „normálního“ nekriminálního života po výkonu trestu i přes to, že personál věznic usiluje o opak.⁹¹

⁹⁰ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8, s. 26.

⁹¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 20.

7 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA A KRIMINÁLNÍ RECIDIVA

Probační a mediační služba koná svoji činnost v rozsáhlé oblasti trestní justice, jelikož má velmi důležité poslání, které je definováno v zákoně. Během utváření českého zákona se jeho autoři soustředili na myšlenku tzv. restorativní justice (také obnovující justice). Došli k rozhodnutí vytvořit systém probace a mediace. Následkem této myšlenky vznikl zákon o Probační a mediační službě.

Při sestavování zákona a cílů směřujících ke zřízení této služby, byl počáteční návrh Probační a mediační služby založen na hypotéze, že podstatnou sférou pro její efektivní účinnost by mělo být přípravné řízení trestní a řízení před soudem. V tomto stádiu Probační a mediační služba poskytuje obviněnému či poškozenému takové služby, které jsou cílené na uspořádání konfliktního stavu ve spojení s kriminální činností. Jedná se především o program mediace obviněného a poškozeného, dále pak i jiné funkce vedoucí k uspořádání konfliktu. Úkolem Probační a mediační služby je obstarat a zabezpečit dostačující podmínky pro státního zástupce nebo soudce, které budou zapotřebí při ukládání některého alternativního trestu či opatření nebo odklonů v trestním řízení, a to jak u mládeže, tak i u dospělých. Výsledkem toho je, že tento zákon nepředpokládá jen uložení alternativního trestu a jeho náležitou kontrolu, ale cílem je při jeho užití důsledně získat a nastřádat co největší počet podstatných informací o pachatelích a obětech pro soudy a státní zástupce. Služba zkoumá také dopady trestné činnosti a její rizika tak, aby byl alternativní trest pachateli přímo „šitý na míru“ a byla větší šance, že trest splní svůj účel a nevznikne riziko recidivy.

Pro uskutečnění těchto vymezených cílů bylo hlavní, aby byla Probační a mediační služba v celostátní působnosti, plnila svou funkci ve všech soudních

oblastech a byla samostatně a nezávisle řízena, a to i přesto, že zákon přesně určil vztahy služby k trestním orgánům i ministerstvu spravedlnosti.⁹²

Probační činnost

Probační služba má za úkol zejména zajistit výkon a organizaci dohledu probačního úředníka u alternativních trestů a opatření, mezi které řadíme podmíněný trest s dohledem, trest obecně prospěšných prací, podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce a propuštění z ochranného léčení, rovněž spojené s dohledem.⁹³

Mediační činnost

Mediační služba má za úkol realizovat odborné postupy, které vykonávají pracovníci Probační a mediační služby v době přípravy před trestním řízením a před rozhodnutím státního zástupce či soudu. Podstatou mediační činnosti je uspořádání konfliktního stavu mezi pachatelem a obětí, eliminování příčin vedoucích k páčání trestné činnosti a zmiňovaná příprava podkladů pro státního zástupce nebo soudce, které jsou důležité pro jejich rozsudek.⁹⁴

Kontrola a pomoc jsou nejdůležitějšími pojmy probační služby. Při vykonávání dohledu je kladen největší důraz na kontrolu chování pachatele, díky čemuž se daří chránit společnost a zabraňovat riziku recidivy. Dohled tedy z velké části spočívá v kontrole. Hned po ní musí dojít k odbornému vedení a k poskytnutí pomoci pachateli s cílem navést ho na správnou cestu vedoucí k řádnému životu. Pachateli mohou pracovníci mediační služby nabídnout pomoc skoro s čímkoli ve snaze odvrátit jeho nutkání ke kriminální recidivě.

Pracovník probační služby při své činnosti spolupracuje se sociálním prostředím pachatele a umožňuje mu styk s příslušnými organizacemi či s odborníky. Odpovědnost pracovníka spočívá ve vyjádření kvalifikovaného

⁹² ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, eds. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 37–38.

⁹³ Tamtéž, s. 71.

⁹⁴ Tamtéž, s. 39.

názoru a rozhodnutí, které by si měl být schopen obhájit. Toto pak napomáhá při vyhodnocování recidivy a zprávy o průběhu dohledu.⁹⁵

V praxi bohužel chybí detailnější a preciznější zákonná úprava zabývající se nařizováním dohledu a jeho výkonem. S tím se setkáváme v situacích, kdy nejsou pro pachatele jasné specifikovány povinnosti související s dohledem.

Z dosavadních poznatků je zřejmé, že se nové instituty musejí nejprve zavést do běžných systémů okresních a obvodních soudů. Rozhovory s probačním pracovníkem sice pomáhají pachateli vyhýbat se recidivě a trest spjatý s výkonem dohledu je pro něj patřičný z důvodu toho, že pachateli umožňuje zůstat ve svém sociálním a pracovním prostředí, ale problém tkví pouze v jeho neosobním až úředním přístupu. Pracovníci probační služby by si představovali pro následný příznivý vývoj probace vybudování podmínek, které budou výhodné pro všechny zúčastněné strany.⁹⁶

Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020 – ve srovnání s rokem 2019 uvádí, že Probační a mediační služba zaznamenala v roce 2020 o 11,9 % nových případů méně než v roce 2019. Šlo o vytvoření podkladů k rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a o kontrolu výkonu uložených sankcí. Úbytek množství nových případů za rok 2020 mají na svědomí omezující protiepidemická opatření v České republice, která se dotkla určitým způsobem justičního systému a přispěla ke zmírnění kriminality.⁹⁷

⁹⁵ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, eds. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 74.

⁹⁶ TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-163-9, s. 25–26.

⁹⁷ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2020. *Prevence kriminality v České republice* [online]. 19. 7. 2021 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2020/>, s. 12.

8 PREVENCE A OPATŘENÍ KE SNÍŽENÍ KRIMINÁLNÍ RECIDIVY

Prevence recidivy nespočívá pouze ve zlepšování fungování orgánů trestního práva a výkonu trestů, nevyjímaje nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale tato problematika je otázkou celé společnosti, kde je zapotřebí spolupráce státních, nestátních i dobrovolných organizací. Bohužel však tato spolupráce zatím nemá velkou úspěšnost. Významnou pomocí, jak zdokonalit preventivní opatření, je se nadále zabývat kriminologickými výzkumy kriminální recidivy a recidivistů, a to hlavně tzv. longitudinálními výzkumy (tzn. dlouhodobými). Ty jsou brány jako jedny z mála výzkumů, které přinášejí nejlepší a ideální zdroje poznatků podstatné pro tvorbu preventivních opatření proti růstu kriminální recidivy v České republice.⁹⁸

Prevence kriminální recidivy by měla především cílit na pátrání po rizikových rodinách, ve kterých se již pravděpodobně vyvíjí jedinec s počínající poruchou osobnosti disociálního typu. Z tohoto důvodu bude potřeba vytvořit diagnostické nástroje na stanovení prognózy následného vývoje jedince, zvláště v osobní kriminální predikci.

Při prevenci kriminality je důležité specializovat se na práci s odsouzenými v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Obzvláště na redukci negativních účinků výkonu trestu podněcující pachatele k přeměně jejich chování. Pozornost by měla být věnována i programům, které se zaměřují na zvýšení schopnosti konkurence jedince na trhu práce prostřednictvím rekvalifikace či vytvoření příznivých pracovních návyků. Programy zacházení, které jsou motivačně orientované, mají v této problematice za úkol soustředit se na „prolomení“ racionalizace odsouzeného. Měly by vést k zachování kladného obrazu o vlastní osobě bez ohledu na recidivní chování a tvorbě dispozic k akceptování odpovědnosti za své jednání. Ke zhodnocení pravděpodobnosti selhání po

⁹⁸ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6, s. 19.

propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je žádoucí použití predikčních nástrojů.

U prevence kriminální recidivy zvláště nebezpečných pachatelů, u kterých nebyly resocializační a terapeutické (sexuologické ochranné léčby) programy účinné se jako nejefektivnější prostředek prevence recidivy ukazuje úplná nebo dlouhotrvající izolace od společnosti. Jedná se z největší části o násilnou a sexuální kriminalitu (některé typy vražd, sexuální vraždy, opakované znásilnění a pohlavní zneužívání), pro kterou je typická závažná disociální porucha osobnosti, anetičnost a velká pravděpodobnost následného kriminálně agresivního jednání.⁹⁹

Další metodou v oblasti prevence recidivy trestné činnosti je postpenitenciární péče, která se řadí mezi primární prostředky prevence. Tato péče proto musí být stále vylepšována. Je také nutné ji rozvíjet a zneškodňovat nedokonalosti související především v nesouměrnosti péče dlouhodobé či pouze krátkodobé. Výhody a vysokou efektivitu promyšlené postpenitenciární péče nepochybně prokázalo experimentálně uskutečňované působení, které výrazně snížilo množství recidivujících osob a prodloužilo celkový časový interval kriminální recidivy.¹⁰⁰

Prevence kriminální recidivy není samostatně vymezena. Je to z důvodu toho, že se kriminální recidiva od obecné kriminality příliš neodlišuje a je s ní úzce spjata. V praxi se tedy využívá prevence obecné kriminality i v souvislosti s recidivou.

Klasifikace prevence kriminality lze rozdělit takto:

- Přímá preventivní strategie – aktivity, opatření, konkrétní preventivní programy, které jsou vytvářeny a následně rozvíjeny za účelem předcházení kriminalitě (např. informativní kampaň v hromadných

⁹⁹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 366–367.

¹⁰⁰ SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984, s. 141.

dopravních prostředcích upozorňující na rizika kapesních krádeží apod.).¹⁰¹

- Nepřímá preventivní strategie – aktivity zaměřené do oblasti politiky zaměstnanosti, bydlení apod., s cílem zvyšovat kvalitu života společnosti jako celku (např. budování sociálního bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením apod.).¹⁰²

Dále můžeme rozdělit klasifikaci preventivních opatření s důrazem na jejich obsah:

- Sociální prevence – strategie zaměřená na lidi;
- Situační prevence – strategie zaměřená na místa dotýkající se míst a věcí, jež se mohou stát cílem kriminálních aktivit, případně místem jejich spáchání;
- Viktimologická prevence – strategie postavená na aktivní participaci obětí trestné činnosti (potencionálních, ale i obětí skutečných).¹⁰³

Nejčastějším měřítkem klasifikace prevence kriminality jsou adresáti preventivních aktivit.

Rozlišujeme prevenci primární, sekundární a terciární:

- Primární prevence – aktivity zaměřené na veškeré obyvatelstvo, případně na vybrané demografické skupiny (děti, seniory, ženy atd.), aniž bychom brali v potaz rizika jejich kriminálního ohrožení či rizikovost. Zaměřuje se na všechny potencionální kriminogenní faktory sociální, situační i viktimologické.¹⁰⁴
- Sekundární prevence – aktivity zaměřené na potencionální pachatele, rizikové jedince či skupiny osob, u nichž je určité riziko, že se stanou pachateli skutečnými (drogově závislí, dlouhodobě nezaměstnaní atd.). Preventivní aktivity jsou adresovány též potencionálním obětem

¹⁰¹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 258.

¹⁰² Tamtéž, s. 258.

¹⁰³ Tamtéž, s. 258.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 265.

trestné činnosti s vyšší mírou zranitelnosti (děti, senioři atd.), kterým je též poskytována specializovaná sociální péče.¹⁰⁵

- Terciární prevence – aktivity zaměřené na zabránění opakování trestné činnosti. U pachatelů trestné činnosti se snažíme o odvrácení od jeho započaté kriminální kariéry. Ukládání a výkon trestů či ochranných opatření v sobě nese jistý preventivní účinek.¹⁰⁶

¹⁰⁵ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 265.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 265.

ZÁVĚR

Kriminální recidiva je celospolečenský problém, který bohužel nelze zcela odstranit. Vyskytuje se v lidské společnosti již odjakživa a s největší pravděpodobností se bude vyskytovat navždy. Proto je nutné o této problematice více hovořit, více se jí zabývat a do boje proti recidivě zapojovat celou společnost.

Cíl, který jsem si v úvodu mé práce vytyčila, jsem se snažila splnit tak, aby v mém výsledném zpracování byl jasný a srozumitelný pro odbornou i laickou veřejnost. Při tvorbě práce jsem využila odbornou literaturu, ze které jsem se pokusila vybrat to nejdůležitější a nejpodstatnější ke každému bodu osnovy. Takto jsem vytvořila práci, která shrnuje základní a obecné pojetí kriminální recidivy a je zpracována na základě teorie, dostupných výzkumů a studií mnoha odborníků. Má bakalářská práce je zaměřena pouze na teoretickou rovinu, jelikož celkové souhrnné pojetí, výzkumy a studie jsou spíše záležitostí odborníků zabývajících se konkrétně tímto odvětvím kriminality.

Jelikož se s problémem kriminální recidivy budeme setkávat neustále, je nutné snažit se ji co nejvíce eliminovat. Myslím si, že je k dispozici málo novodobých studií a výzkumů zacílených na recidivisty. I přesto, že je kriminální recidiva závažným problémem jak ve světě, tak i u nás v České republice, kde recidivisté tvoří téměř polovinu pachatelů trestné činnosti, nejeví o ni odborníci takový zájem, který by si zasloužila. To dokazují i statistické údaje, které jsou už v průběhu mnoha let skoro neměnné, z čehož je vidět, že použití prevence a činnost Probační a mediační služby není tak účinná, jak by měla být.

Dle mého názoru by se měly ve větší míře a častěji provádět výzkumné studie specializující se na recidivisty. Dalším návrhem opatření ke snížení recidivy by bylo zintenzivnit výkon pracovníků Probační a mediační služby s recidivisty, které by mohlo vést k větší kontrole a zároveň k většímu zájmu a k motivaci pachatelů. Prevenci je zapotřebí cílit na skupiny pachatelů, které lze snadněji ovlivnit a u kterých můžeme ještě recidivu podchytit a změnit způsob jejich života (např. mladistvé či pachatelé majetkové trestné činnosti). Tyto pachatele pravděpodobněji navedeme zpátky na „správnou cestu“ na rozdíl

od mnohonásobných recidivistů či pachatelů závislých na návykových látkách apod.

Významnou úlohu při opatřeních vedoucích ke snížení recidivy může také plnit stát tím, že zmírní finanční postihy při navrácení recidivistů do „normálního“ života, aby měli recidivisté větší motivaci k návratu do pracovního procesu. Tím je myšleno, že pokud se pachatel po výkonu trestu odnětí svobody bude chtít vrátit k běžnému životu a bude chtít pracovat, nesmí být finanční sankce tak vysoké a devastující, aby se recidivistovi vůbec „vyplatilo“ pracovat. Stát by také mohl více motivovat zaměstnavatele k tomu, aby zaměstnávali propuštěné vězně (finanční úlevy, lepší podmínky apod.), jelikož tito jedinci mají po propuštění potíže s nalezením důstojné práce. Dalším opatřením, kterým by mohl stát ke snížení recidivy pomoci, je zásah do trestní politiky, především zpřísněním postihů za některou opakovanou trestnou činnost (např. řízení motorových vozidel pod vlivem návykových látek či mnohočetné porušování zákazu řízení). Jako můj poslední návrh bych uvedla výhledové zlepšení postpenitenciární péče tak, aby tvořila jednotné pojetí, individuálně zaměřené na konkrétní skupinu pachatelů a účinněji působila na pachatele z hlediska většího obeznámení s možnostmi, které má k dispozici po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, zejména v oblasti sociální péče.

Na závěr je potřeba podotknout, že všechny mnou výše zmíněné návrhy řešení či opatření vedoucí ke snížení kriminální recidivy jsou zde nastíněny pouze z teoretického hlediska. Uvedení a aplikování těchto návrhů do praxe bude samozřejmě vyžadovat ještě mnoho snahy, úsilí a času, aby se dosáhlo co nejnižší možné míry kriminální recidivy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné zdroje

BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-119-6.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.

MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.

OREL, Miroslav a kol. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5516-8.

ROZUM, Jan a kol. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-164-6.

SUCHÝ, Oldřich. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1984. ISBN neuvedeno.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, eds. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-163-9.

URBANOVÁ, Martina, Miloš VEČEŘA a kol. *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7.

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

Internetové zdroje

ROZUM, Jan a kol. *Účinnost trestní politiky z pohledu recidivy* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/rvppk-dokumenty-1-pdf.aspx>

Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR v roce 2020. *Prevence kriminality v České republice* [online]. 19. 7. 2021 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2020/>

Seznam zákonů

Zákon č. 257/2000 Sb., o *Probační a mediální službě* v posledním znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění.

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1 – Procentuální členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2020	27
Graf 2 – Podíl recidivujících osob podle věku	28

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Zastoupení recidivistů ve stíhaných osobách za rok 2007–2021....	23
Tabulka 2 – Souhrnný přehled trestné činnosti recidivistů na kriminalitě v ČR ..	25
Tabulka 3 – Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2020	26
Tabulka 4 – 10 nejčastějších trestných činů spáchaných recidivisty	29